

VÄSTERNORRLANDS KULTURPLAN 2012-2014

Remissutgåva
2011-06-07

Innehållsförteckning

1.	Människan och kulturen som drivkraft	4
1.1	Utmaningar och möjligheter	4
2.	Vad är en kulturplan?	8
2.1	Kulturens och konstens roll	9
2.2	Processen, samverkan och samråd	9
2.2.1	Samverkan som metod för kulturens utveckling	9
3.	Kulturpolitiska utgångspunkter	11
3.1	Nationella kulturpolitiska mål	11
3.2	Regionala mål för kulturen	11
3.2.1	Kulturforum – kulturvision och inriktningsmål	12
3.3	Vägar till målen – regional kulturstrategi	13
4.	Den regionala kulturens organisation i Västernorrland	16
4.1	Regionala nämnden	16
4.2	Regional utveckling	16
5.	Kommunernas organisation och verksamhet	18
5.1	Kommunförbundet Västernorrland	18
5.2	Kommunerna	18
5.2.1	Kommunernas utvecklingsområden 2012-2014	19
5.3	Samverkan stärker kulturen i länet	21
6.	Regional kulturverksamhet med statligt stöd	22
6.1	Scenkonst	22
6.1.1	Den västernorrländska scenen för professionell teater, dans och musik	22
6.1.2	Övrigt professionellt utbud inom teater, dans och musik	22
6.1.3	Utanför institutionerna: Ett rikt amatörliv	23
6.1.4	Festivaler och sommartheater	23
6.1.5	Regional teaterverksamhet	24
6.1.6	Regional dansverksamhet	25
6.1.7	Regional musikverksamhet	27
6.2	Regional filmverksamhet	29
6.3	Regional museiverksamhet	30
6.4	Kulturarv och kulturmiljö	31
6.4.1	Samverkan inom kulturarvsområdet – arkiv, bibliotek och museer ABM	31
6.4.2	Utgångspunkter för kulturarvsarbetet	32
6.5	Konst och kulturfrämjande verksamhet	34
6.5.1	Konstkonsulentverksamhet	34
6.5.2	Danskonsulentverksamhet	37
6.5.3	Övrig konsulentverksamhet	37
6.5.4	Kulturkonsulentsamverkan	38
6.6	Hemslöjdsfrämjande verksamhet	39
6.7	Arkivlänet/regionala arkiven	40
6.7.1	Arkivlänet Västernorrland – en nationell resurs	40
6.7.2	Arkivverksamheter i Västernorrland	41
6.8	Regional biblioteksverksamhet	43
7.	Fria kulturskapares villkor	46

8.	Barn och ungdom	49
8.1	Musik- och kulturskolorna	49
8.2	Skapande skola	50
9.	Horisontella perspektiv för kulturen i länet	52
9.1	Tillgänglighet	52
9.2	Jämställdhet och genus	53
9.3	Mångfald och interkulturell utveckling	53
9.4	Internationellt utbyte	54
9.5	Kultur och hälsa	55
9.6	Kultur som aspekt och horisontellt perspektiv i andra politik- områden	55
9.7	Tillväxt och regional utveckling	56
10.	Kulturella och kreativa näringar	58
11.	Civilsamhällets kultur	61
11.1	Folkbildning	61
11.1.1	Folkhögskolor	62
11.1.2	Studieförunden	62
11.2	Breddkulturen	64
11.3	Arrangörskap	65
12.	Samverkan	67
12.1	Samverkan med länets kommuner	67
12.2	Samverkan med regionala kulturaktörer och civilsamhälle	67
13.	Uppföljning/utvärdering	69

1. Människan och kulturen som drivkraft

Det är människorna som bor i länet som utgör grunden och förutsättningen för samhällsutveckling i ett regionalt perspektiv. I denna process bidrar samtliga samhällsmedborgare utifrån de grundläggande demokratiska värderingar vi alla delar om att alla lika värde och alla rätt till delaktighet. Den mänskliga drivkraften, som inom kulturområdet synliggörs i konstnärens, kreatörens, kulturskaparens, eldsjälens, breddkulturens och civilsamhällets arbete, utgör en utvecklingsresurs i samhället som är omistlig och nödvändig att uppmärksamma och stödja. Tryggheten i en attraktiv livsmiljö i form av frisk natur, gott boende, bra och heltäckande kommunikationer, skolor och barnomsorg, ett trygghetssystem som tar hand om oss när vi blir gamla eller sjuka och ett aktivt socialt liv, ger denna drivkraft ytterligare förutsättningar att utvecklas. I en intervjuundersökning bland ca 500 länsbor i åldern 18-84 år som SKOP utförde april/maj 2011 för ABM Resurs räkning ansåg 72 % att föreningslivet är av stor vikt för boendemiljön.

58 % ansåg vidare att kulturutbudet var av stor vikt för en god boendemiljö.

I barns och ungdomars initiativförmåga, engagemang och kreativitet ligger fröet till nyskapande och nytänkande inom kulturområdet. Ungas kreativitet, engagemang och nya idéer är därför betydelsefulla att ta tillvara och uppmuntra. Vi behöver också göra länet mer attraktivt för utrikes födda och övriga inflyttare samt öka insikten om mångfald som resurs för kulturlivet.

En god livsmiljö förutsätter bl.a. ett starkt och levande kulturliv. Kulturens olika uttrycksformer berör och inspirerar och tillgodoser människors grundläggande behov att uttrycka sig, kommunicera, skapa och uppleva. Kultur är en viktig del av samhällsutvecklingen som helhet men utgör också en förutsättning för en konkurrenskraftig besöksnäring. Kulturens och kulturarvets plats i den strategiska samhällsplaneringen är därför en självklarhet och innefattar också bättre förutsättningar för allas deltagande i kulturlivet som mottagare av kultur eller som utövare.

1.1 Utmaningar och möjligheter

Västernorrland har många tillgångar på kulturområdet som har goda förutsättningar att utvecklas i samverkan med andra strategiska insatsområden. Bland tillgångarna kan räknas länets rika kulturarv, kulturinstitutionerna, arenor för kultur, återkommande stora kulturevenemang, en kulturbaserad besöksnäring och länets många aktiva kulturutövare. Den västernorrländska naturen med de vackra älvdalarna, skogen, den unika kusten och skärgården utgör en god livsmiljö men också bakgrund och drivkraft för en stark utveckling inom konst och kultur.

Västernorrlands län utgörs av sju kommuner: Ånge, Sundsvall, Timrå, Härnösand, Kramfors, Sollefteå och Örnsköldsvik. Länet består av två landskap, Medelpad i söder och Ångermanland i norr, där Ånge, Sundsvall och Timrå kommuner ingår i landskapet Medelpad och de övriga i Ångermanland. Härnösand är länets residensstad. Sammanlagt bor 243 000 västernorränningar på en yta av 21 700 kvadratkilometer som är 5 % av Sveriges hela landareal. Länet har ungefär elva invånare per kvadratkilometer. Här finns alltså gott om plats för flera!

Befolkningen har relativt sett en hög medelålder, och en utmaning för framtiden är en förnyring inom näringsliv och offentlig service. Det samma gäller kulturlivet.

Västernorrlands län har ett rikt och mångsidigt kulturutbud, där regionala och kommunala kultursatsningar samverkar med den ideella sektorns och enskilda kulturskapares insatser. Därtill finns ett stort utbud av kultur som lyder under strikt kommersiella villkor. En framtida utmaning för de offentligt stödda kulturverksamheterna blir finansieringen av dessa verksamheter, kommunalt och regionalt, i en situation där befolkning och därmed sammanhängande skatteunderlag fortsätter att minska.

I länet finns flera infrastrukturellt viktiga aktörer inom det offentligt finansierade kulturområdet varav den största är Scenkonst Västernorrland AB som i bolagsform har ett samlat regionalt uppdrag för scenkonst och film. Bolaget har sitt säte i Sundsvall.

Murberget, Läns museet Västernorrland i Härnösand bedriver läns museiverksamhet och ansvarar för ett av landets största friluftsmuseer. Fr.o.m. 2009 ingår också Textilarkivet i Sollefteå i museets organisation. Museet ansvarar även för Gammelgården i Myckelgensjö, EW-stugan och Ulvö kapell i Örnsköldsviks kommun. Det kommunala engagemanget på museiområdet är omfattande där Sundsvalls Museum med sin inriktning på samtidskonst och Örnsköldsviks museum och konsthall med sin inriktning på större utställningar bidrar till att profilera länet.

Länet har ett utvecklat samarbete inom ABM-området (arkiv, bibliotek och museer) där man genom samordningsplattformen ABM Resurs (läns museet, landsarkivet och länsbiblioteket) och nätverket ABM Kulturarv utvecklat en långtgående samverkan vilken även uppmärksammats på nationell nivå. Ett synligt resultat av denna samverkan är portalen Kulturarv i Västernorrland. Västernorrland erbjuder en unik miljö för fortsatt utveckling av arkivsektorn vilken representerar allt från traditionell arkivverksamhet till framställning, hantering och forskning kring elektroniska dokument och informationssystem.

Samverkansorganet Kulturforum är en viktig arena för regional samverkan på kulturområdet. I Kulturforum finns landstinget, länets kommuner, kommunförbundet och länsstyrelsen representerade. Ett konkret resultat av denna samverkan är länets kulturportal Kulturguide Västernorrland. Kulturforum har också en viktig roll i arbetet med den regionala kulturplanen.

Länet har rika kulturarvsmiljöer där industrisamhällets kulturarvsobjekt är särskilt framträdande utifrån länets historiska betydelse i framväxten av industrisamhället i slutet av 1800-talet. Enligt den SKOP-undersökning som refereras till på föregående sida och sid. 11 brukar 13 % av de tillfrågade besöka kulturmiljöer, museer eller kulturbyggnader minst varje månad.

Länet har kulturutbildningar på olika nivåer inom t.ex. journalistik, konst och design, teater, musik och musikproduktion.

Musiken är den dominerande kulturyttringen och detta märks bland annat genom ett antal större och mindre musikfestivaler som arrangeras under sommarhalvåret. I Sundsvall, Örnsköldsvik och Ånge är utvecklingen inom ungdomsmusik och musikbransch markant. Länet har också en lång tradition av amatörteater och sommarteater.

Tillgången på kultur är dock ojämnt distribuerad. Detta har naturligtvis både demografiska och geografiska orsaker. Möjligheten till ett rikt och varierat utbud av kultur är mer begränsad i de mindre kommunerna där kommunala åtaganden på kulturområdet varierar. I de mindre kommunerna är kultur- och musikskolorna viktiga aktörer liksom folkbildningen, de lokala biblioteken, biograferna och föreningslivet. Engagemanget i lokalt föreningsliv och i föreningsaktiviteter visar dock på en nedåtgående tendens.

Återväxten i arrangörsledet är generellt svag liksom engagemanget i arrangerande kulturföreningar. Föryngring och ökat engagemang tillsammans med ökat stöd till föreningslivet är en förutsättning för att den regionalt producerade kulturen och annan kultur även i framtiden ska kunna nå sin publik.

Det unika nätverk av folkbibliotekslokaler i länet glesas ut allt mer. Perioden 2000-2009 minskade antal filialbibliotek i länet från 62 till 37. År 2009 var 32 av 37 filialbibliotek integrerade med skolbibliotek. 2009 inleddes nedläggningen av patientbiblioteken vid länets sjukhus. Trots minskning av antalet biblioteksenheter i länet visar SKOP-undersökningen 2011 på en viss ökning av antalet besökare på bibliotek i jämförelse med motsvarande undersökning 2009.

Bokhandeln i länet har allt svårare att klara försämrade leveransvillkor och konkurrens från nätbokhandeln. Antalet orter som förlorar sin sista bokhandel ökar. En kartläggning som branschtidningen Svensk Bokhandel gjort visar att det är mycket svårt att driva bokhandel på små orter och att de som lyckas blir allt färre. Antalet kommuner som saknar en egen bokhandel har under de senaste 40 åren ökat från ett 25-tal till ca 100. En så stor andel som en tredjedel av kommunerna saknar en bokhandel idag. I Västernorrlands län saknar två kommuner av sju en bokhandel.

Biografdöden i länet är påtaglig sett till utvecklingen de senaste tio åren. Under denna period har antalet registrerade biografier i länet med kontinuerlig biografverksamhet minskat från 31 till 17. Kraven på digital biografteknik kommer troligen skynda på den negativa utvecklingen ifall omställning till ny teknik inte får del av det digitaliseringsstöd till landets biografier som infördes 2011.

Den successiva minskningen av stödet till studieorganisationerna, från framför allt kommunernas sida, har bidragit till att studieförbunden organiserat sig i geografiskt större områden och distrikt vilket medfört att ett flertal studieorganisationer idag saknar lokal förankring i form av lokala kontor eller lokalt anställda studieorganisatörer. Samtidigt uppvisar de flesta studieförbund en ökning av redovisad verksamhet som framför allt gäller kulturverksamhet.

Trots ekonomisk nedgång under 2000-talet har Västernorrland behållit sin position som ett av de län och en av de regioner som per capita satsar mest på kultur. Landstingen/regionernas och kommunernas gemensamma kulturutgifter per län/region och invånare under 2009 visar att Västernorrlands offentliga finansiering av kultur uppgick till 1 671 kr/invånare. Generellt satsar norrlandskommunerna mest tillsammans med regionerna Västra Götaland och Skåne. Landstingen och regionerna har under senare år i högre grad än stat och kommun ökat sin andel av finansiering till kulturen.

Den statliga finansieringen av kulturområdet står inför stora förändringar. En ny modell för statligt stöd till regional kulturverksamhet, den s.k. kultursamverkansmodellen införs successivt fr.o.m. 2011. Modellen innebär att kommuner och landsting ges ett ökat inflytande och ansvar för fördelning av statliga bidrag i dialog med kulturskapare och civilsamhälle. Staten å sin sida ska ha ett övergripande strategiskt ansvar för den nationella kulturpolitiken.

En av de utmaningar kulturen i länet står inför är att få till stånd en integrering mellan regionala utvecklingsstrategier som *Regional utvecklingsstrategi* (RUS) och *Regional tillväxtplan* (RTP) samt program för kultur och kulturarv som beaktar tillväxtens ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter inom ramen för en hållbar utveckling. Att hitta former för ett genomgående inkluderande arbetssätt ligger också långt fram vad gäller prioriteringar för kulturen och kulturarvet.

Länet står med andra ord inför en rad utmaningar. Genom den regionala kulturplanen pekar vi på styrkor och möjligheter för kraftfull utveckling av kulturområdet i länet.

2. Vad är en kulturplan?

Kultursamverkansutredningen *Spela samman* som kom i februari 2010 föreslog en ny modell för fördelning av de statliga bidragen till de regionala kulturverksamheterna, d.v.s. länsscenkonst, film, länsmuseum, regional arkivverksamhet, länsbibliotek m.fl. Modellen, som fått benämningen kultursamverkansmodellen eller koffertmodellen, innebär att varje län ska arbeta fram en regional treårig kulturplan, som i första hand ska ange hur landsting/regioner avser att använda de statliga anslagen till regional kulturverksamhet. Planen, som kan beskriva även andra områden än de som genererar statligt stöd, utarbetas i samverkan med kommunerna och i samråd med länets kulturliv och det civila samhället. Det civila samhället, ett begrepp som är flitigt förekommande i utredningen *Spela samman* och i senare års samhälls- och kulturdebatt, kan definieras som en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, inom vilken människor organiserar sig och agerar tillsammans för gemensamma intressen. I denna definition är det civila samhället mer eller mindre synonymt med den ideella sektorn. Planen ska löpande följas upp inom ramen för den regionala samverkan som utvecklats och av staten representerad av Statens kulturråd som efter dialog med landstingen beslutar om anslagets storlek.

Kulturdepartementets *Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet* har lämnat generella anvisningar för vad planen ska innehålla i de delar som förväntas generera statligt stöd inom modellen. Samverkansmodellen innehåller tre delar som kan särskiljas. Den ena är den kulturplan som utgör underlag för utvecklingen av de regionala kulturverksamheterna, den andra är den samverkan som utvecklas mellan landsting, kommuner och övriga kulturaktörer i processen och den tredje är slutligen de bidragsmedel som ingår i kofferten och som staten via Kulturrådet årligen överför till den regionala nivån att fördelas till regional kulturverksamhet.

Den regionala kulturplanen är ett kulturpolitiskt dokument som fastställs av Landstinget Västernorrlands högsta beslutande organ, landstingsfullmäktige, vilket innebär att andra samverkansformer än sådana som omfattar statligt stöd inom modellen diskuteras och beskrivs i planen. Det gäller t.ex. Skapande skola, arrangörsledets förutsättningar, kulturella och kreativa näringar, folkbildning, breddkultur m.fl. Koffertmodellen är i högre grad en modell för samverkan kring hur kulturen i länet ska utvecklas än en bidragsfördelningsmodell. I denna samverkan intar stat, landsting/regioner och kommuner olika roller:

STATENS KULTURRÅD:

Företräder staten i dialogen med landsting och regioner.

Fördelar statliga medel till respektive län. Ansvarar för att **alla berörda kulturområden finns med**.

Bistår med **stöd** när det gäller **kompetensutveckling** och erfarenhetsutbyte regionalt och lokalt.

Ansvarar för uppföljning och återrapportering nationellt.

LANDSTINGET:

Företräder länet i dialogen med staten och ansvarar för och **samordnar arbetet** med att ta fram den regionala kulturplanen.

Fördelar egna och statliga medel direkt till regionala kulturverksamheter i länet.

Ansvarar för **länsvis återrapportering** till Kulturrådet.

KOMMUNERNA:

Samverkar med landstingen i framtagandet av de regionala kulturplanerna.

I vissa fall **delat huvudmannaskap** och/eller **finansiering** av berörda institutioner och verksamheter.

Stöder den lokala kulturen.

Samverkar med landstinget i **uppföljning** av kulturplanen.

2.1 Kulturens och konstens roll

Kulturpolitik och konstpolitik har olika roller och perspektiv där medborgarperspektivet tydligare genomsyrar kulturpolitiken. Den rena konstpolitiken, som också har sin plats i en regional kulturpolitik, har den aktivt skapande professionella konstmiljön som fokus och står friare och kan ibland behöva ha ett avstånd till kulturpolitiken (det man kallar armlängds avstånd). Kulturpolitiken ska stimulera den enskildes lust, motivation och intresse att delta i kulturella aktiviteter, men den ska också ge förutsättningar för en välmående konstpolitik. Det är först när man knyter samman dessa politikområden som vi får en enhetlig politik för kulturområdet.

Kulturlivet i Västernorrland är rikt förgrenat och äger en stor bredd inom de flesta konstområden. De professionella kulturskaparnas roll är en central förutsättning för utvecklingen av länets kulturliv och en resurs som bör tas tillvara på ett mer genomgripande sätt. Deras kunskaper och erfarenheter är en viktig grund för institutionernas utveckling och amatörlivets stimulans, men även för samhället i stort. Det finns en stor potential i att utveckla och fördjupa dessa relationer för ökat erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan bredd- och spetskultur.

2.2 Processen, samverkan och samråd

2010-01-19 § 11 beslöt Regionala nämnden, som ansvarar för regionala kulturfrågor inom Landstinget Västernorrland, att inleda arbetet med att ta fram en regional kulturstrategi/-plan för Västernorrland. Enligt förutsättningarna för samverkansmodellen och nämndens beslut har arbetet skett i samarbete med länets kommuner och i brett samråd med civilsamhälle och kulturutövare i länet.

Landstinget Västernorrland är ägare och ansvarig för processen och slutdokumentet. Processgrupp har utgjorts av kulturenheten vid Regional utveckling tillsammans med kulturhandläggaren vid Kommunförbundet Västernorrland. Till stöd för arbetet har till processgruppen knutits en arbetsgrupp bestående av sakkunniga inom de områden som kulturplanen omfattar.

Länets samverkansorgan för kulturfrågor, Kulturforum, har utgjort styrgrupp för arbetet. I Kulturforum ingår kulturansvariga tjänstemän och politiker från samtliga kommuner, representanter för Regionala nämnden och dess förvaltning Regional utveckling, representanter för Kommunförbundet Västernorrland respektive Länsstyrelsen Västernorrland.

Dialogmöten har genomförts i länets samtliga kommuner samt fördjupade samtal med Sundsvalls och Härnösands kommuner som tillsammans med landstinget medfinansierar regional verksamhet i form av Scenkonst Västernorrland AB respektive Murberget, Länsmuseet Västernorrland.

Dialogmöten har hållits med samtliga regionala kulturverksamheter som erhåller statligt verksamhetsstöd. Möten har även hållits med representanter för länets kulturutövare vilka också deltagit vid de lokala samråden i olika omfattning. Civilsamhällets aktörer har varit tongivande vid de lokala samråden i kommunerna vilka samtliga genomförts på kvällstid. Sakkunnig för breddkulturområdet har även regelbundet deltagit i arbetsgruppens arbete.

2.2.1 Samverkan som metod för kulturlivets utveckling

Flera olika större projekt inom kulturlivet i Västernorrland kan sägas bygga på samverkan av olika slag t.ex. i gemensamma lokaler som bibliotek, förenings- och kommunarkiv och stadsmuseum i Kulturmagasinet i Sundsvall och bibliotekssamverkan mellan

Mittuniversitetet, Landstinget Västernorrland och Härnösands kommun i Sambiblioteket i Härnösand. Organisatorisk och administrativ samverkan mellan scenkonst och film inom Scenkonst Västernorrland AB är ett annat exempel. Sammantaget kan dessa större projekt tjäna som exempel på att länet faktiskt redan tagit ett antal betydande steg mot ökad samverkan inom kulturlivet.

Att nu gå vidare med samverkan som en generell metod för effektivisering och vitalisering, men också som en fördjupning i relationer mellan medborgarna, regionen och kommunerna, bör vara en av de horisontella frågor som regionen har som särskild uppgift att bevaka och stimulera. En mångårig modell för samverkan och samråd i Västernorrland är Kulturforum, där länets kommuner, kommunförbund, landsting och länsstyrelse möts regelbundet. Det är också viktigt att dra in fler samhällssektorer i samverkan med kulturlivets infrastruktur. Här gäller naturligtvis kulturlivets samverkan med andra delar av det offentliga samhällets organisationer men också med närings- och föreningsliv. Ett särskilt fokus bör läggas på ny teknik och fördjupad samverkan med universitet och forskning.

Utvecklingsområden

- Under programperioden ska länsinstitutionernas roll som motorer för samverkan förtydligas och förbättras. Den rollen ska vara lika tydlig i samverkan med andra delar av samhällets organisationer som visavi föreningsliv och civilsamhälle.
- Kulturforums roll och betydelse för regional kultursamverkan ska förstärkas och utvecklas.
- Regionala resurser bör avsättas för samverkan med forskning och utbildning vid länets universitet. (Här finns redan grundläggande kontaktytor via designområdet och musiksamarbete med Fiber Optic Valley, ABM med mera). Även ren följeforskning till olika projekt inom kulturområdet bör stimuleras och initieras under perioden.

3. Kulturpolitiska utgångspunkter

3.1 Nationella kulturpolitiska mål

De nya nationella kulturpolitiska målen beslutades av riksdagen i december 2009. De nya målen ersätter motsvarande mål från 1974 och som modifierades 1996. Målen är nationella och ska styra den statliga kulturpolitiken men ska även kunna vägleda kulturpolitiken i kommuner och landsting (*Tid för kultur. Prop. 2009/10:3*).

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- *främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,*
- *främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,*
- *främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,*
- *främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,*
- *särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.*

I den SKOP-undersökning som refereras till under avsnittet 9. *Horisontella perspektiv för kulturen i Västernorrland (sid 52)* ställdes också frågor om faktorer som är viktiga när det gäller kulturutbudet. Frågorna anknyter till målen för den nationella kulturpolitiken. På första plats (77 %) placerade de svarande målet att kulturarvet ska bevaras, utvecklas och hållas levande. Därefter i vikträngordningen (70 %) kom att ta särskild hänsyn till ungas rätt till kultur. På tredje plats (68 %) placerade länsinvånarna att öppettider och tillgänglighet är anpassade så att de ger alla möjligheter till kulturupplevelser. En majoritet (66 %) tyckte att det är viktigt eller mycket viktigt att kulturutbudet ger möjlighet för alla att utveckla sin skapande förmåga. Därefter (63 %) tyckte de svarande att det är mycket eller ganska viktigt att kulturutbudet håller hög klass och slutligen ansåg tre av fem (62 %) att det är mycket eller ganska viktigt att kulturutbudet uppmuntrar till utbyte och samverkan med andra kulturer.

3.2 Regionala mål för kulturen

Den kulturpolitiska policyn för Landstinget Västernorrland, antagen av landstingsfullmäktige 2006, utgår från medborgarnas behov och värdet av att det finns ett rikt kulturutbud med hög kvalitet. Landstingets kulturpolitik är en del av de regionala strategierna för tillväxt och utveckling.

Kultur är en självklar del av länets infrastruktur. Kultur är också en utvecklingsfaktor i näringslivet likaväl som i samhället i övrigt. Kultur synliggör demokrati, tradition och social gemenskap. På den grunden vilar amatörverksamhet, det egna skapandet, folkbildning och föreningsliv.

Utifrån landstingets övergripande vision *Liv och Hälsa* markerar landstinget bland annat att kulturen ska vara tillgänglig för alla, att den ska ha hög kvalitet, prioritera barn och ungdom och bidra till ökad folkhälsa i länet.

Den regionala kulturpolicyen betonar att det är viktigt att med kulturens hjälp skapa livskraftiga och attraktiva miljöer för stimulans och utveckling av länet med dess möjligheter. Landstingets kulturpolitik är en del av de regionala strategierna för utveckling och tillväxt. Landstingets kulturpolitik har till uppgift att garantera konstnärliga strukturer av hög kvalitet, värna om det särpräglade samt stimulera till kreativitet och utveckling i samspel med medborgarna.

Landstinget Västernorrland har i sin kulturpolicy angett fem inriktningsmål för kulturen:

1. *Kulturen ska vara tillgänglig för alla*
2. *Kulturutbudet i Västernorrland ska ha hög kvalitet*
3. *Kulturverksamheten för och med barn och ungdom ska prioriteras*
4. *Kulturen ska bidra till ökad folkhälsa i länet*
5. *Kulturverksamheten ska bidra till regional tillväxt och marknadsföring av länet*

För genomförande av landstingets kulturpolicy är arbetet i Kulturforum av stor betydelse. Där initieras och diskuteras kulturfrågor av gemensamt intresse för parterna.

3.2.1 Kulturforum – kulturvision och inriktningsmål

Länets samverkansorgan för kulturfrågor är Kulturforum Västernorrland. I samverkansorganet finns både kommunerna, landstinget, kommunförbundet och länsstyrelsen representerade. Kulturforum är ett rådgivande organ. Till grund för arbetet finns en gemensamt antagen kulturvision och gemensamt antagna inriktningsmål som anknuter till Landstingets egna kulturmål. Visionen och målen är en gemensam rekommendation till parterna. Avsikten är att dessa målformuleringar ska kunna tjäna som stöd och inspiration i parternas egna styrdokument för kulturen.

Vision

- *Västernorrland är ett län där kunskap, kreativitet och kultursamarbete är drivkrafter för regional utveckling och för medborgarnas välbefinnande.*
- *Kulturen är i samspel med andra områden en betydelsefull del i samhällsbyggandet.*
- *Kulturen binder samman och skapar helhetssyn i länet.*

Inriktningsmål

I Västernorrland ska vi ...

- *genom bättre kultursamarbete lokalt, regionalt och internationellt skapa en bärkraftig utveckling av länet,*
- *erbjuda en dynamisk miljö för entreprenörskap och tillväxt inom kulturområdet,*
- *förstärka och lyfta fram länets kvaliteter som natur- och kulturregion,*
- *genom kulturverksamheter ge bättre förutsättningar för de ungas initiativ och idékraft,*
- *genom kulturverksamheter erbjuda medborgarna en stimulerande livsmiljö,*
- *inom kulturområdet medverka till internationalisering och ett mångkulturellt samhälle.*

3.3 Vägar till målen – regional kulturstrategi

För att uppfylla de nationella och regionala målen för kulturen behöver dessa brytas ned i strategier som visar på tydliga vägar och riktningar mot måluppfyllelse. I Regionala nämndens beslut från 2010-01-16 §11 ingick i uppdraget med att ta fram en regional kulturplan även uppdraget att utarbeta en regional strategi för kulturen. Strategin är uppdelad i tre områden: *I. Kultur för alla, II. Tillväxt och utveckling* samt *III. Kulturens villkor och förutsättningar*. Inom området *Kultur för alla* ingår *delaktighet, tillgänglighet, mångfald och barn och ungdom*. De övergripande strategiska mål som presenteras här nedan förtydligas i de förslag till utvecklingsområden som presenteras inom respektive avsnitt i kulturplanen.

I. Kultur för alla

I.II Delaktighet

Kultur är grunden för ett demokratiskt samhälle. Alla ska ha möjlighet att komma i kontakt med olika konstformer samt att uppleva kultur och att själva skapa och uttrycka sig.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att öka institutionernas möjligheter att erbjuda deltagande och eget skapande,
- genom att med kompetensutveckling och stöd till civilsamhällets organisationer utveckla arrangörsledet,
- genom att erbjuda arenor och genom stödformer stötta breddkulturen.

I.III Tillgänglighet

Otillgängliga lokaler, bristfällig teknik, geografiska avstånd eller kommunikativa hinder minskar tillgängligheten till kultur för personer med funktionsnedsättning. Det kan också finnas andra hinder i form av attityder och värderingar. Med tillgänglighet menas även att de regionala kulturverksamheterna är kända av medborgarna, att de kan ta del av dem (öppettider, fysisk, språklig och virtuell tillgänglighet) och att de når ut till länets kommuner.

Att identifiera och undanröja synliga och osynliga hinder är väsentligt för en ökad tillgänglighet till kulturutbudet.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att säkerställa delaktighet, samspel och transparens inom samverkansmodellen,
- genom att i samhällsplanering och infrastruktursatsningar undanröja strukturella hinder för deltagande i länets kulturliv,
- genom digitalisering av kulturarvet göra detta tillgängligt för medborgarna,
- genom att i samverkan med kommunerna stödja det lokala arrangörsledet för att säkra bred tillgänglighet till kulturen.

I.IV Mångfald

Kulturen i länet ska präglas av ett tillvaratagande av etnisk och kulturell mångfald, där mångfald ses som en styrka och resurs. Kulturen i länet ska också ska ge utrymme för nya kulturformer.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att Västernorrland som mångkulturellt samhälle avspeglar sig i kulturinstitutionernas organisation och utbud/innehåll,
- genom stöd till mångkulturella initiativ och mångkulturellt inriktade organisationer inom kulturlivet.

I.V Barn och unga

Kulturverksamhet för och med barn- och unga är särskilt prioriterat. I detta ligger att aktivt stödja barns och ungas möjligheter att ta del av professionell kultur och att själva få skapa och uttrycka sig. Konst och kultur ger förutsättningar för delaktighet, utveckling och sammanhang. Det är därför viktigt att barn och ungdom får uppleva kultur och själva skapa under sin uppväxt.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att skapa en länsstrategi för arbete med barn och unga. Strategin ska särskilt belysa och ge förslag på förbättringar vad gäller samordning mellan kultur, skola och fritidssektor samt beakta Statens kulturråds strategiska mål för detta område,
- genom att samordna och samverka inom kulturarvsinstitutionerna för att erbjuda skolor möjligheter att ta del av kulturarvet och ge möjlighet till olika berättelser och tolkningar av historien,
- genom att öka samverkan mellan länets institutioner och konstutbildningar för att berika ungdomars möjligheter till utveckling inom konstområdena,
- genom ökat samarbete mellan musik- och kulturskolor, Skapande skola och de regionala kulturinstitutionerna för barns delaktighet i kulturlivet,
- genom att uppmuntra barns och ungdomars kulturutövande med kreativa och flexibla stödformer.

II. Tillväxt och utveckling

Kultur är en investering i all personlig, lokal och regional utveckling. Kultur är ett integrerat perspektiv i alla samhällsområden.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att med samordning bidra till att sätta kulturfrågorna på dagordningen inom andra politikområden bl.a. genom att finnas med som en aktiv part i arbetet med regionala utvecklingsplaner, regionala tillväxtprogram och inom andra arenor för regional utveckling,
- genom att förstärka kulturarvsinstitutionernas roll som ”råvaruproducenter”, d.v.s levererar innehåll och underlag till kulturella och kreativa näringar,
- genom att erbjuda stödformer till nyskapande kulturverksamhet och nya kulturformer,

- genom tidsbegränsade avtal med institutioner och fria aktörer för särskilda utvecklingsprojekt inom kulturlivet.

III. Kulturens villkor och förutsättningar

Kulturen behöver både utövare och mottagare, skapare och betraktare. På ett avgörande sätt är kulturens villkor i samhället en återspeglning av kulturskaparnas villkor. En viktig utgångspunkt för kultursamverkansmodellen är att ge kulturskapare möjlighet att arbeta och utveckla sitt konstnärskap men också för breddkulturen att utvecklas.

Detta åstadkoms bl.a.

- genom att en formaliserad och återkommande dialog utvecklas inom ramen för koffertmodellen mellan regional och kommunal nivå, den ideella sektorn och civilsamhället,
- genom att erbjuda miljöer inom kulturarvet som nya arenor för konsten,
- genom ökad kulturkonsulentsamverkan skapa förutsättning för kulturtutövare att bidra till samhällsutvecklingen som kreatörer, resurs i Skapande skola, i företagsutveckling mm,
- genom att skapa förutsättningar för aktiva konstnärer och kulturutövare att leva och verka utanför institutionerna,
- genom ökad tillgång till konstnärliga utbildningar från grundskole- till högskolenivå skapa långsiktiga förutsättningar för tillgången till kulturskapare i regionen.

4. Den regionala kulturens organisation i Västernorrland

I Västernorrland är landstinget huvudman för den regionala kulturverksamheten. Landstinget Västernorrland är en politiskt styrd organisation och dess verksamhet regleras genom de lagar och förordningar som styr offentlig förvaltning i Sverige. Förutom nationella styrdokument finns regionala dokument som reglerar arbetet inom landstinget. Landstingsplanen och budgeten med balanserad styrning är landstingets viktigaste styrdokument. Uppföljning görs i delårsrapporter och årsredovisningen som visar i vilken utsträckningen landstingsplanens finansiella och verksamhetsmässiga mål nås. På en övergripande nivå fastställs dessa styrdokument av landstingsfullmäktige.

4.1 Regionala nämnden

Inom landstinget tillhör kulturpolitiken Regionala nämnden som är landstingets beredande och beslutande organ för tillväxt och utveckling av länet och dess näringsliv. Nämnden ansvarar för att samordna landstingets engagemang inom den regionala tillväxtpolitiken, hälsovård och folkhälsa i ett tillväxtperspektiv, hållbar utveckling inklusive externt miljöperspektiv, turism, kultur och utbildning samt kollektivtrafik. Dessutom ansvarar nämnden för att samordna landstingets internationella engagemang och EU-arbete.

I egenskap av utbildningsnämnd ansvarar Regionala nämnden för övergripande samordning och planering av landstingets undervisnings- och bildningsverksamheter i länet. Nämnden är styrelse för landstingets tre folkhögskolor. I nämndens ansvar ingår även att utöva den politiska styrningen av landstingets kulturverksamhet.

Fr.o.m. 2011 finns under Regionala nämnden två arbetsutskott vars uppgift är att bereda de ärenden som skall beslutas i Regionala nämnden. Utskottet för internationella frågor och kultur (UIK) är beredande organ för kulturfrågor.

4.2 Regional utveckling

Förvaltningen Regional Utvecklings verksamhet är indelad i följande områden: *expertområde, utbildning, kultur och administration.*

Inom *expertområdet* finns verksamheterna *näringsliv, miljö, trafik* och *internationella frågor*.

Inom *trafik* finns verksamhet bland annat genom samverkansavtal med länets kommuner om Västernorrlands Läns Trafik AB och ett ekonomiskt åtagande för Norrtåg AB genom länstrafikbolaget. Dessutom bedrivs verksamhet genom samverkansavtal med: bl.a. ALMI Företagspartner Mitt AB och Design i Västernorrland.

Inom funktionen *internationella frågor* finns samverkansavtal om Mid Sweden Office (MSO). MSO är gemensamt representationskontor i Bryssel för Västernorrland och Jämtland. Ägare är landstingen, länsstyrelserna och kommunförbunden i vardera länet samt Mittuniversitetet. Landstinget är medlem i de europeiska politiska nätverken Assembly of European Regions (AER) och Conference of Peripheral and Maritime Regions of Europe (CPMR). För CPMR och dess underavdelning Baltic Sea Commission delas medlemskap och ansvar med Kommunförbundet Västernorrland.

Inom *utbildning* finns verksamheter vid Hampnäs folkhögskola, Høla folkhögskola och Ålsta folkhögskola.

Inom området *kultur* finns inom Regionala nämndens organisation Länsbiblioteket Västernorrland, Landstingets konstverksamhet och konsulentverksamhet samt stöd till regional kultur och folkbildning. Regional scenkonst- och filmverksamhet bedrivs inom aktiebolaget Scenkonst Västernorrland AB som ägs till 60 % av Landstinget Västernorrland och till 40 % av Sundsvalls kommun. Landstinget och Härnösands kommun är stiftelsebildare för stiftelsen Murberget, Läns museet Västernorrland. Dessutom finns samverkansavtal om Nätverket för Norrlands Musik- och Dansteater (NMD).

Styrdokument

- Regional utvecklingsstrategi Landstinget Västernorrland 2008–2013
- FUNKY
- Kulturpolitisk policy 2006 och tills vidare
- Visioner om konstens framtid - handlingsprogram för bildkonstområdet i Västernorrland 2004 och tills vidare
- Regional dansplan för Västernorrland 2004 och tills vidare
- Regional biblioteksplan för Västernorrland reviderad 2011
- Regler för bidrag till regionala organisationer som gäller fr.o.m. 2009

Arbetet med regional kulturstrategi/-plan motiverar en översyn av nu gällande handlingsplaner inom vissa konstområden.

5. Kommunernas organisation och verksamhet

5.1 Kommunförbundet Västernorrland

Kommunförbundet Västernorrland är de västernorrländska kommunernas intresseorganisation. Organisationen ägs av länets sju kommuner och drivs som en ideell förening med kommunerna som medlemmar. Högsta beslutande organ är förbundsmötet som består av 65 ombud från länets politiska partier. Under verksamhetsåret styrs arbetet av en styrelse som består av 11 ledande politiker från kommunerna. Kommunförbundets uppdrag baseras på önskemål och behov som i första hand uttrycks av länets kommunledningar.

Kommunförbundets målsättning är att motsvara kommunernas behov av intressebevakning på länsnivå. Kommunförbundet medverkar till omvärldsbevakning av kommunala kärnfrågor på nationell och EU-nivå samt lyfter fram det kommunala perspektivet i regionala utvecklingsfrågor.

Ungdoms- och kulturpolitiska frågor har getts ett allt större utrymme inom kommunförbundets verksamhet. Det handlar bl.a. om att öka delaktigheten hos ungdomar kring de kultur- och fritidsarenor som finns men även att generellt stödja en utveckling av dialogen mellan politiker och ungdomar.

Kommunförbundet samarbetar på länsnivå med landstinget och länsstyrelsen inom ett flertal områden t.ex. i genomförandeorganisationen för det regionala tillväxtprogrammet (RTP), i samverkansorganet Kulturforum, i EU-frågor och Virtuella projektkontoret som syftar till att öka deltagande i transnationella nätverk och transnationella projekt med stöd från EU:s olika finansieringsverktyg.

5.2 Kommunerna

Hur den kommunala kulturverksamheten i Västernorrland är organiserad varierar från kommun till kommun. Gemensamt för samtliga kommuner är att kulturfrågorna på senare år kommit att ingå i större politikområden. I länets kommuner finns idag inte någon nämnd som enbart hanterar kulturfrågor. I Sundsvall och Örnsköldsvik sker den politiska handläggningen av kultur- och fritidsfrågor i en och samma nämnd. I övriga kommuner ingår kulturfrågorna som del i större politiska ansvarsområden:

Sollefteå: Kultur-, utbildnings- och fritidsnämnd med förvaltning med samma namn.

Kramfors: Barn-, kultur- och utbildningsnämnd med Barn-, kultur- och utbildningsförvaltning.

Örnsköldsvik: Kultur- och fritidsnämnd. Samhällsbyggnadsförvaltning där Trafik och park, Kultur och fritid, Bygg och miljö och Brand och säkerhet ingår.

Härnösand: Samhällsnämnd. Samhällsförvaltning som arbetar med frågor som har med samhällsutveckling i olika former att göra, vilket innefattar allt från bygglov, detaljplaner, gator och vägar, miljöfrågor, naturvårdsfrågor, bostadsanpassning, kultur och fritidsfrågor, ungdomsfrågor samt föreningsverksamhet.

Timrå: Kultur- och tekniknämnd. Förvaltning Kultur- och teknikförvaltningen som ansvarar för kultur- och fritidsfrågor och anläggningar.

Sundsvall: Kultur- och fritidsnämnd. Kultur och fritidsförvaltning som har ansvar för fritidsgårdar, bibliotek, museum och idrottsanläggningar. Förvaltningen stöder kulturverksamhet, föreningslivet, kulturarvet och friluftslivet. Sundsvalls kommun är delägare i Scenkonst Västernorrland AB med 40 %.

Ånge: Humanistisk nämnd. Beredningsgrupp för kulturfrågor. Kulturförvaltning.

Ånge, Timrå, Örnsköldsvik och Kramfors kommuner har antagit långsiktiga styrdokument för kulturverksamheten. Övriga kommuner håller på att arbeta fram motsvarande dokument eller utövar styrning av den kommunala kulturverksamheten via års- och flerårsplaner.

Västernorrlands sju kommuner utgör den lokala basen i Västernorrlands läns kulturella infrastruktur. Hos kommunerna finns naturliga kontakter och samverkan med civilsamhället. Bland de föreningar som kommunerna har kontakt med och lämnar stöd till kan nämnas hembygdsföreningar, arrangerande kulturföreningar, föreningar för eget skapande, studieförbund och lokaltillhandahållande föreningar.

Kommunerna bedriver även egen kulturverksamhet i förskola och skola, inom kulturskolor, på bibliotek och i den öppna verksamheten för ungdomar (kultur- och fritidsgårdar). I flera kommuner finns även kommunala museer och konsthallar. Kommunerna har ofta betydande konstsamlingar och samtliga arbetar aktivt med kulturarvet.

Samtliga kommuner har kulturskoleverksamhet och i ett flertal kommuner erbjuder kulturskolan även dans, drama och bild vid sidan av musikundervisning. Biblioteken i länet spelar en stor roll i människors formella och informella lärande och i barns läsutveckling. Infrastrukturen på biblioteksområdet har förändrats radikalt under perioden 2000-2009 om man ser till antalet filialbibliotek. Under denna period minskade antalet filialbibliotek från 62 till 37. Majoriteten av kvarvarande filialbibliotek är kombinerade folk- och skolbibliotek.

Örnsköldsvik, Sundsvall, Sollefteå driver kommunala museer och Härnösand delar tillsammans med Landstinget Västernorrland ansvaret för finansieringen av läns museet i förhållandet 30 – 70. Textilarkivet i Sollefteå är också en del av läns museets verksamhet. I övrigt finns i länet en rad mindre specialmuseer, t.ex. MoDomuseet i Moliden, Klockmuseet i Skadom, Flottningsmuseet och Häxmuseet i Sandslån. Hembygds museerna representerar föreningsdrivna, lokalt förankrade museer med stor spridning i länet. I Medelpad finns 20 hembygdsföreningar, i Ångermanland 37.

De kulturella och kreativa näringarna inklusive turistnäringen är viktiga delar i kommunernas tillväxtarbete. De stora festivalerna i länet: Skulefestivalen, Urkult, Stadsfesten i Sundsvall är några exempel på större musikarrangemang med stor betydelse för besöksnäringen.

Sundsvalls kommun delar tillsammans med landstinget ansvaret för Scenkonst Västernorrland AB med säte i Sundsvall. I Scenkonstbolaget ingår musik-, teater- och dansverksamhet med regionalt uppdrag. I bolaget ingår även regional filmverksamhet. Regional dansverksamhet, genom Norrdans, finns i Härnösand och kommunen bidrar till verksamheten genom att tillhandahålla lokaler. Sollefteå kommun bidrar till Textilarkivet genom att finansiera lokaler på Nipanområdet.

5.2.1 Kommunernas utvecklingsområden 2012-2014

Sundsvall: Kommunen vill under perioden tillsammans med Landstinget Västernorrland fördjupa samarbetet kring utvecklingen av Scenkonst Västernorrland AB. Kulturmagasinet, Sundsvalls kulturhus med stadsbiblioteket, Sundsvalls museum, Fotomuseet, Medelpadsarkiv och programverksamhet är ett viktigt nav i kommunens kulturliv. Musikhuset Domsaga har funnit nya former i samverkan med studieförbunden.

Kulturskolan når många barn och är avgiftsfri. Det kulturpedagogiska arbetet utvecklas fortlöpande. Ny verksamhet för äldre ungdomar startar i Barkassen i Kulturmagasinet i höst. Fortsatt kommunal satsning görs till stöd för fria grupper liksom renodling av arbetsformer och stöd till föreningslivet genom den nyinrättade föreningsbyrån. Satsningar görs också inom området fritidskultur och kulturarv genom bl.a. utveckling av Norra berget, Svartviks industriminnen och Gudmundtjärn. Planering pågår kring arbete med lokala kulturcentra och kulturaktiviteter i kommunens ytterområden samt utveckling av konstlivet.

Ånge: Satsningar görs i Kulturbanken, ett musikhus med inriktning på ungdomsmusik i ljuset av senare års utveckling av rockmusiken i kommunen. Musikskolan, bibliotek, folkets hus- föreningarna och föreningslivet blir föremål för fortsatta satsningar liksom kulturturism med koppling till kulturmiljö och konst.

Timrå: Några av kommunens utvecklingsområden är föreningsengagemang kopplat till kommunens kulturarvmiljöer, kulturarrangemang för barn och ungdom samt kreativa näringar. Scenkonst för målgruppen barn och ungdom är ett annat utvecklingsområde liksom fortsatt stöd till Söråkers Folkets Hus som ett utmärkt exempel på demokrati- och samlingslokalutveckling.

Härnösand: Några av kommunens utvecklingsområden är det maritima kulturarvet och arneor för kultur i form av Härnösands teater och utomhusscen. Samverkan med landstinget kring kulturarvsinstitutionerna Sambiblioteket och Murberget kommer att fortsätta och utvecklas. Inom ABM-området är dessutom Arkivcentrum Nord och Mittuniversitetets utbildning och forskning inom arkiv- och informationsvetenskap viktiga aktörer.

Kramfors: Kulturarvet och Ådalens industrilandskap är viktiga delar av kommunens utvecklingsplaner. Norra sidan av Ångermanälven vill man se som en helhet från Nyland ner till Nyadal. Flottningsmuséet och Häxmuseet på Sandslån, som är en del av denna sammanhållna kulturmiljö, vill kommunen även utveckla. Musikalverksamhet i samverkan med kulturskolan, musikallinje, danslinje på Hola m.m. är viktiga profilområden inom kommunens musikliv. Kommunens konstprofil med stora kommunala konstsamlingar, kommunal konsthall, årlig konstrunda och livaktigt konstnärskollektiv är ett annat profilområde liksom konsthantverksutbildningen Träakademin.

Sollefteå: Under perioden kommer satsningar att göras på det kommunala museet i anslutning till Yngve Sundquists, "Sollefteå-tomtens" donation till museet av en omfattande leksakssamling. Samarbetet med Murberget kring Textilarkivet kommer att fortsätta under perioden. Från Sollefteås sida finns önskemål om regional samverkan kring kulturarvspedagogik kopplat till kulturarvsobjekt som Nämforsen, m.fl.

Örnsköldsvik: 2012-2014 vill kommunen utveckla de resurser som skärgårdsmiljön och världsarvet Höga kusten utgör. Man vill vidare inom ramen för begreppet konstkommunen utveckla konstområdet vilket innefattar större utställningsprojekt och landskapskonst. Samarbete med Umeå kommun inför kulturhuvudstadsåret 2014 kommer att fördjupas liksom satsning på mångfald, ungas delaktighet och jämställdhet.

5.3 Samverkan stärker kulturen i länet

Som tidigare nämnts under avsnitt 2.2.1 ska samverkan som metod för effektivisering och vitalisering av kulturen vara en av de horisontella frågor som regionen har som särskild uppgift att bevaka. Det är också viktigt att dra in fler samhällssektorer i samverkan med kulturlivets infrastruktur. Här avses naturligtvis kulturlivets samverkan med andra delar av det offentliga samhällets organisationer men också med närings- och föreningsliv. Ett särskilt fokus bör läggas på ny teknik och fördjupad samverkan med universitet och forskning. En mångårig modell för samverkan och samråd är Kulturforum, där länets kommuner, kommunförbund, landsting och länsstyrelse möts för regelbundna samråd i syfte att tillsammans stärka och utveckla länets kulturliv. Kulturforum har antagit en länsvision för kultur i länet som ingår i *Kulturpolitisk policy* som närmare beskrivs under avsnittet 3.2.1. Kulturforum fungerar även som arena för gemensamma projekt som Kulturguide Västernorrland och strukturfondsprojekt, t.ex. Industrisamhällets kulturarv (ISKA).

Exempel på annan samverkan i länet inom kultur- och kulturarvsområdet där olika aktörer och organisationer är involverade:

- ABM Resurs, ABM Kulturarv
- Arkivcentrum Nord
- Mittnordensamarbetet
- Norrlands Musik- och dansteater (NMD)
- Arrangörslyftet
- Sambiblioteket, Härnösand
- Kulturmagasinet, Sundsvall
- Scenkonst Västernorrland AB

Utvecklingsområden för kultursamverkansprocessen

- Resurser till processen för uppföljning, analys och utvärdering.
- Samverkansstruktur för planens fortsatta genomförande.
- Att skapa en optimal organisation för genomförande av de förslag som ges i planen. Med optimal organisation avses kompetens, resurser och funktionella nätverk.

6. Regional kulturverksamhet med statligt stöd

6.1. Scenkonst

6.1.1 Den västernorrländska scenen för professionell teater, dans och musik

I Västernorrland finns idag i den samlade institutionella resursen för professionell teater, dans, musik och film inom Scenkonst Västernorrland AB. Bolaget finansieras av Landstinget Västernorrland och Sundsvalls Kommun, där teatern, musiken och filmverksamheten är stationerad. I Härnösand finns dansverksamheten där lokalerna finansieras av Härnösands kommun. I scenkonstbolaget finns enskilda produktionsenheter med uppdrag att skapa produktioner inom musik, teater och dans för barn och unga men även för offentlig vuxenpublik. Den regionala filmverksamheten, som har en annan typ av organisation och uppdrag kommer fortsatt att presenteras inom sitt konstområde i denna plan..

Förutom grunduppdraget att skapa produktioner och pedagogisk verksamhet inom sina respektive konstområden ska bolagets verksamheter särskilt prioritera arbete gentemot barn och unga och utvecklingen av arrangörsledet i länet samt skapa möjligheter till gränsöverskridande konstnärliga samarbeten mellan enheterna.

De regionala uppdragen för de olika verksamheterna inom respektive konstområde är i stort likalydande utom på en punkt. Förutom att tydligt prioritera produktioner och verksamhet för barn och unga och vara verksamma i hela länet har Norrdans också ett särskilt uppdrag som samarbetspartner inom NMD (Norrlands nätverk för musikteater och dans) att genomföra turnéer med dansverksamheten även i de övriga nordligaste länen.

Under planperioden bör en utvärdering av Scenkonstbolagets verksamhet genomföras, mot bakgrund av att den nya organisationen funnits under ca fem år.

6.1.2 Övrigt professionellt utbud inom teater, dans och musik

I Sundsvall finns ett par mindre fria teatergrupper, med stöd från region, kommun och i viss mån från Statens kulturråd, som mer kontinuerligt producerar föreställningar, primärt för barn och unga, som de regelmässigt måste turnera med långt utanför länets gränser för att få tillräcklig avsättning för.

Övrigt professionellt teaterutbud som kommer till länet produceras antingen för gästspel av turnerande fria grupper som främst gör produktioner för barn och unga samt från Riksteatern som även turnerar med vuxenprogram.

Genom ett organiserat samarbete mellan länsteatrarna i de fyra nordligaste länen förekommer också med viss regelbundenhet gästspel från främst Västerbottensteatern och Estrad Norr/Teater i Jämtland. Mer sällan från Norrbottensteatern.

Riksteatern Västernorrland, som är paraplyorganisation och samordnare av länets Riksteaterföreningar, bör också nämnas i sammanhanget. Inte som egen producent men väl som förmedlare och samordnare av professionellt utbud i länet. Den största rollen spelar man som koordinator av turnerande fria gruppers utbud för barn och skola men rollen som förmedlare av utbud för offentliga arrangemang till mindre arrangörer i länet är också betydelsefull. Ett förslag att verka som ett nationellt kunskapscentrum för barn- och ungdomsteater utvecklas genom ett treårigt projekt 2012-2014 hos Riksteatern Västernorrland via Riksteaterns ökade ansvar för regional utveckling. Projektet ska ske i

nära samarbete med Riksteatern och Scenkonstbolaget med en arbetsmodell som i framtiden ska kunna tillämpas nationellt. Se även sid. 37 *Konst- och kulturfrämjande verksamhet*.

Det professionella musikutbud som når länet kommer förutom från scenkonstbolagets egna produktioner också från frilansproduktioner som köps in och turnéläggs av bolagets musikavdelning.

På musikscenen förekommer också kontinuerligt en gästande verksamhet av hög svensk och internationell klass via både ideella och kommersiella aktörer och dessa evenemang förläggs i stor utsträckning till Sundsvall.

Gästspel av andra danskompanier har tidigare bedrivits inom Dansnät Sverige men idag möjliggörs detta främst via Scenkonstbolaget/dans. Enskilda dansgästspel erbjuds också i förekommande fall via Riksteatern.

6.1.3 Utanför institutionerna: Ett rikt amatörliv

Västernorrland har en rik och varierande amatörkulturverksamhet främst inom teater- och musikområdet. Dansen som konstform har inte haft lika långvarigt fäste i länet och därmed har dess strukturer inte hunnit utvecklas på samma sätt med undantag för folkdansen som haft sin egen varaktiga men ibland lite undanskymda plats. Musikintresset och amatörmusicerande inom folkmusik, klassisk musik och rockmusik är utbrett i länet inom alla generationer.

Amatörteaterverksamhet finns i samtliga kommuner med drygt 30 aktiva föreningar och länet utgör ett eget distrikt inom Amatörteatrarnas Riksförbund (ATR) med en sammanhållande och nätverksbyggande funktion. I några kommuner bedrivs amatörverksamheten kontinuerlig året om medan i andra är initiativen mer säsongsberoende och kan variera år från år beroende på medlemsaktiviteten. Många barn och ungdomar är engagerade i teaterverksamheten där Sundsvalls Kvartersteater har den största verksamheten och dessutom arrangerar en årlig barn- och ungdomsteaterfestival.

Karaktären av att vara generationsövergripande och även inkludera både män och kvinnor kan överlag sägas vara ett kännetecken för amatörkulturen.

6.1.4 Festivaler och sommarteater

I Västernorrland finns under sommarhalvåret en rik flora av festivaler och andra kulturaktiviteter.

Tre större festivaler som Skulefestivalen i Höga Kusten, Urkult vid Nämforsen och Stöde musikvecka i Sundsvall är etablerade sedan ett antal år och har en stark förankring och stor publik. Samtliga är inriktade mot musiklivet men beskriver där en stor bredd från världsmusik, kammarmusik, folkmusik och visa blandat med svensk underhållning av hög klass.

Stadsfestivaler genomförs i de flesta kommuner årligen där Sundsvalls Gatufest är den största. Dessa festivaler genomförs utan regionalt stöd men med olika typer av kommunalt stöd.

Förutom detta finns också mindre festivaler och arrangemang främst inom musikområdet men också en livlig amatörteaterverksamhet, som med ett par undantag framför allt ger

föreställningar under sommarperioden. Flera av dessa arrangörer har behållit sin verksamhet under en lång följd av år med varierad och nyproducerad repertoar. Det förtjänar också att särskilt nämnas den rika flora av körer som finns i länet, där några har semiprofessionell status av hög kvalitet och där en stor mängd olika körkonstellationer på amatörbasis i övrigt bidrar till ett rikt utbud.

6.1.5 Regional teaterverksamhet

Infrastruktur

Teater Västernorrland har funnits i länet sedan 1972 och ingår idag i Scenkonst Västernorrland AB som enhet för professionell teaterproduktion. I teaterns uppdrag ingår att erbjuda en allsidig repertoar för alla åldrar med ett turnéuppdrag över hela länet. Under de år som teatern funnits har förankringen gradvis stärkts och turnerandet har varit mycket omfattande med produktioner i alla olika format där länets skolor kontinuerligt har fått del av skolföreställningar och annan verksamhet. I teaterns uppdrag har också ingått att samverka med andra verksamheter och samarbeten med amatörteatrar, kulturskolor fria, grupper och folkhögskolor har under åren varit återkommande och livaktiga.

Teater Västernorrland har under nära 40 års verksamhet utgjort en viktig stimulans för teaterintresset i länet.

Andra historiska grunder för ett engagerat teaterliv i Västernorrland är den amatörteaterverksamhet som i nära ett halvt sekel varit livaktig i hela länet. En stark revytradition har också funnits och den är fortfarande en kraft i flera kommuner. Amatörteatern har alltså en fortsatt stark ställning i alla länets kommuner och är en viktig samverkanspart för den professionella teaterverksamheten inom Scenkonst Västernorrland AB.

En annan del av teaterintresset har också underhållits av de lokala teaterföreningarna och den utvecklingen fortsätter även om de olika föreningarna idag har skiftande förutsättningar vad gäller medlemsrekrytering och ekonomi. En annan del av en infrastruktur för teater i länet är de olika utbildningsinitiativ inom teater som förekommer. Det finns idag estetiska program i flera av länets kommuner som tillhandahåller olika möjligheter till gymnasieutbildning med estetiska inriktningar för både teater, musik, dans och musikal. Folkhögskoleutbildningar finns också med både musik och teaterinriktning och dessa bidrar även de till att ta vara på ungas intresse och engagemang. Musiklinjen Kapellsberg, Härnösands folkhögskola med scenisk sång har under några år bedrivit en framgångsrik högskoleförberedande utbildning och samarbetat aktivt med teatern trots att grunderna för utbildningens finansiering varit en svår stötesten.

Teater Västernorrland står år 2012 inför sitt fyrtyoårsjubileum och har idag flera olika konstnärliga utvecklingsmöjligheter inför framtiden. Sedan 2010 har man inlett en repertoarinriktning som på ett tydligt sätt pekar ut familjen som målgrupp. Repertoarbetet kommer att koncentreras på att skapa en intressant blandning av klassisk och nydanande dramatik parallellt med att de möjligheter till genreövergripande konstnärliga samarbeten inom scenkonstbolaget, som delvis inletts, också ska kunna växa och få sin plats. En vilja att öka de internationella konstnärliga impulserna och kontakterna står finns också som mål för teaterns utveckling under de närmaste tre åren. Att öppna teatern som en aktiv mötesplats för samtidens och samhällets stora frågor, i kontakt mellan konst och forskning, är ytterligare en väg för utveckling av teaterns roll som arena.

Att bredda teaterns publika bas via ett allsidigt teateruppdrag är en utveckling som ska bedrivas enligt flera olika och kompletterande spår. Målet är naturligtvis att fortsätta att

utveckla institutionen Teater Västernorrland i dialog och samklang med publik och medborgare i hela Västernorrland, såväl barn, unga som vuxna. Samarbetet mellan de fyra norrlandsteatrarna inom Norrscen är också en uppgift som är angelägen för Teater Västernorrland. Den utredning som nu pågår om ett utökat turnéstöd för länsteatrarna i norr är en viktig pusselbit för att öka mångfald, variation och utbyte för såväl publiken i norrlandslänen som för institutionerna.

Utvecklingsområden

- Den satsning på turnéer för mindre lokaler utanför tätorterna, som intensifierats under 2010, kommer att vara en prioriterad del av verksamheten fram till 2014. Denna del av repertoaren har som mål att svara upp mot en efterfrågan som finns både hos länets existerande teaterföreningar och nya arrangörer utanför städerna.
- Att producera teater för barn och skola kommer också att vara en självklar del av teaterns repertoararbete under perioden.
- Teatern kommer att lägga stor vikt vid ensemblens konstnärliga utveckling och även sträva efter att öka ensemblens storlek under perioden.
- Teaterns roll som samarbetspart och resurs för amatörlivet kommer under perioden att ges ett större utrymme via en ökad tillgänglighet till teatern.
- Teatern kommer också, i samarbete med ATR-distriktet, att ta initiativ till att kartlägga länets samlade verksamhet inom amatörteater för att skapa en helhetsbild av deras behov och önskemål vad gäller den professionella teaterverksamheten.
- Den tidigare tjänsten som länsregissör som teatern under ett antal år kunde erbjuda är en viktig resurs att skapa ekonomiskt utrymme för och utgör en fråga för att vidareutveckla teaterns länsuppdrag.
- Ett regionalt Kunskapscentrum – Scenkonst för barn och unga 2012-2014 planeras utvecklas i projektform av Riksteatern Västernorrland i nära samarbete med bl.a. Scenkonstbolaget.

6.1.6 Regional dansverksamhet

Infrastruktur

Danskompaniet Norrdans finns idag inom scenkonstbolaget och etablerades i Härnösand 1995 som Norrlands enda professionella dansensemble. Förutom att producera föreställningar inom modern dans för barn, unga och vuxna var en viktig del av ensemblens uppdrag att bidra till att sprida och öka intresset för dans i Norrland. Detta manifesterades genom att knyta ensemblen till Norrlands nätverk för musikteater och dans (NMD), vilket innebar ett särskilt uppdrag att turnera med föreställningar i de fyra nordligaste länen. Detta särskilda uppdrag för Norrdans är man ensam om bland enheterna inom scenkonstbolaget.

Norrdans har genom delar av sin verksamhet, Scenkonstbolaget/dans, avsatt resurser för att med olika program och workshops sprida dansintresse i främst Härnösand men också kopplat till den turnerande dansverksamheten.

Under senare år har regelbunden undervisning för barn och unga knutits till verksamhetens och ensemblens arbetslokaler i Härnösand.

Intresset för och möjligheter att utöva dans i Västernorrland underhålls också av andra aktörer, främst inom skolan på olika nivåer, länets studieförbund samt ett antal privata aktörer.

Kulturskolor i länet med dansverksamhet finns till exempel i Sollefteå, Kramfors, Sundsvall samt Örnsköldsvik. Estetiska program inom gymnasiet med dansinriktning finns i Sollefteå, Timrå och Örnsköldsvik. På folkhögskolenivå finns Härnösands folkhögskolas danslinje med huvudinriktning på modern dans. Håla folkhögskola har en danslinje med inriktning på sällskapsdans och konstnärlig dans och Ålsta folkhögskola driver en danslinje med inriktning på jazzdans och streetdance.

Studieförbund som erbjuder danskurser på kvällstid är bland andra NBV Härnösand som har verksamhet för barn 4 år och uppåt samt vuxna, NBV Timrå för barn och ungdomar 4-18 år. ABF har kurser i orientalisk dans och tango i Härnösand och Kramfors.

Medborgarskolan har verksamhet bland annat i Örnsköldsvik med orientalisk dans.

Privata aktörer som erbjuder dans är bland andra Studion och Danceworld i Sundsvall, Earthheart Dance i Näsåker, Angurvall Orientalisk dans i Utansjö.

Vidare finns ett antal dansföreningar i länets kommuner som på fritidsbasis kanaliserar dansintresse och dansande på olika sätt.

Det finns en arrangerande dansförening i länet i Sundsvalls dansförening men länets teaterföreningar och riksteaterföreningar bidrar också med att arrangera dans runt om i länet.

Utvecklingsområden

Norrdans har högt ställda konstnärliga mål för utvecklandet av verksamheten.

- Den internationella prägel som hittills karaktäriserat kompaniet både vad gäller rekrytering av dansare och koreografer är en utveckling man kommer att fortsätta med. Den breddning i ensemblens verksamhet som skett under senare år med både en starkare profilerad dansrepertoar riktad till barn och unga och verk som kan sägas ta vara på och utveckla svensk danshistoria är också något man vill slå vakt om i sin utveckling.
- Norrdans är den del av scenkonstbolagets enheter som, via sitt uppdrag inom NMD, kan sägas ha ett uppdrag anpassat till en eventuell framtida regionförstoring, och fullgör redan idag ett turnéuppdrag i de fyra nordligaste länen. Detta uppdrag har man utvecklat under hela ensemblens existens och byggt ut via arrangörskontakter, nätverk och samarbeten med skolor i hela Norrland. Detta arbete fortgår som en viktig del i ensemblens utveckling även för framtiden.
- Danskomaniet Norrdans fortsätter med kraft att utveckla sitt uppdrag för modern dans som en ensemble som via en kvalitativ repertoar tar stort ansvar för ett utvecklat turnéuppdrag och alltmer har också kompaniets kontakter i en alltmer internationaliserad dansgemenskap resulterat i inbjudningar och turnéer utanför landets gränser.

- Två ytterligare delar av dansverksamheten som ska utvecklas är dels den alltmer omfattande pedagogiska verksamheten som både bedrivs i samband med ensemblens produktioner men också av dansläraren. Inom detta fält finns ett starkt och ökat behov som man arbetar för att kunna tillgodose.
- Scenkonstbolaget/dans står idag för allt fler inköpta föreställningar och gästspel från andra producenter som komplement till det egna dansutbudet. Danskonsulenten vid scenkonstbolaget är sedan 2011 den som ansvarar för att utveckla denna del av verksamheten. Under den närmaste treårsperioden kommer också egna produktioner inom andra stilar än modern dans att produceras inom dansavdelningen.
- När det gäller de professionella dansarna har man som ett särskilt utvecklingsmål att få till stånd en förstärkning för den närmaste treårsperioden. I dagsläget går kompaniet runt på absolut maximinivå under hela året för att klara uppdraget utan möjligheter att till exempel parera uppkomna skador inom dansensemblen, vilket är ett stort bekymmer för att vidmakthålla en hållbar utveckling av kompaniet.
- Ett annat mål under perioden är att kunna utöka tjänstetrymmena för respektive danskonsulent och danslärare till att omfatta heltidstjänster.

6.1.7 Regional musikverksamhet

Infrastruktur

Grunden för en professionell musikverksamhet i Västernorrland går tillbaka till omorganisationen av regementsmusiken i början av 1970-talet. Via länsmusikreformen 1988 och fram till idag har två olika musikorganisationer nu sammanförts till en inom scenkonstbolaget. Uppdraget omspanner idag både Nordiska Kammarorkestern, med två underensembler, samt ansvaret för att erbjuda olika frilansande musikkonstellationer till publiken i länet (tidigare Musik i Västernorrland). Uppdraget för musikverksamheten är att turnera i hela länet, med särskilt fokus på barn och unga, samt att via samverkan med kulturskolor och andra delar av länets musikliv stimulera en bred utveckling av musikintresse och utövande. De två ungdomsverksamheterna Ung Kultur Möts (UKM) och Musik Direkt har under en följd av år tillhört musikverksamhetens prioriterade åtaganden.

Västernorrlands musikliv är rikt diversifierat vad gäller genrer och inriktningar även om det förekommer olikheter kommunerna emellan. En av länets vitalaste dragspelsklubbar finns t.ex. i Kramfors och en av länets få arrangerande folkmusikföreningar finns i Örnsköldsvik, vilket ändå inte ska leda till slutsatsen att övriga kommuner saknar intresse, organisation och engagerade utövare. I Ånge kommun har under senare år några hårdrockgrupper gjort både nationell och internationell karriär. Ett brett intresse för körsång förekommer över hela länet bl.a. som följd av ett mångårigt aktivt körkonsulentarbete. Samverkansstrukturen inom länets körverksamhet otydlig men de kyrkliga samfundens körverksamhet spelar fortsatt en aktiv roll. För konstmusiken finns arrangörer i de större kommunerna och i de två minsta upprättas efter råd och lägenhet partnerskap för att omhänderta gästspel och konserter av professionellt utbud.

Behovet av samverkan och samarbete mellan kommunerna när det gäller utbud har ökat under senare år till exempel mellan de tre ådalskommunerna som börjat samordna sina

respektive konserter med bussar mellan kommunerna. Denna samverkan kan förutspås få ökad betydelse och scenkonstbolagets producenter spelar här en viktig roll.

En stor aktör inom musiklivet är Svenska kyrkan som finns företrädd i samtliga kommuner med stora möjligheter att utöka samverkan och samarbete till fromma för länets musikliv.

Länets tre jazzklubbar är starka aktörer och samarbetar regelbundet sedan flera år tillbaka med turnésamordning och bokning och har ett intimt samarbete med Scenkonstbolagets jazzansvarige.

Som viktiga poler i musiklivets infrastruktur finns också länets kulturskolor och de båda folkhögskolorna Musiklinjen Kapellsberg, Härnösands folkhögskola och Mellansels folkhögskola som båda bedriver högskoleförberedande utbildningar med olika inriktning.

Utvecklingsområden

Musikverksamheten har genuina ambitioner och en stor utvecklingspotential.

- Under de närmaste tre åren kommer man att fokusera orkestrens utveckling tillsammans med två olika konstnärliga ledare, dirigenten Johannes Gustavsson och den fransk/algeriske världsviolinisten Gilles Apap, vilka båda kontrakterats för hela perioden. En kombination av klassisk repertoar ska utvecklas tillsammans med nyskapade och nyskapande verk för Nordiska kammarorkestrens konstnärliga utveckling.
- Ett annat mål är att under det närmaste året knyta ett center för artists and composers in residence till verksamheten. Inte minst är detta angeläget för att öka ett vitaliserande inslag av frilansmusiker till verksamheten och att skapa produktionsmöjligheter för frilansare i Norrland.
- Ett ytterligare mål för treårsperioden är att satsa på att, efter en fas av många omorganisationer, konsolidera och administrativt förankra hela musikverksamheten i de lokaler där musiken är inhyst och på så sätt bidra till att göra Tonhallsområdet i Sundsvall till ett viktigt konserthus för regionen. Som ett nav för kreativ musikutveckling, men också som den plats där en rik turnéverksamhet för hela länet kan ha sin utgångspunkt. Som en del av detta finns planer på att innan periodens slut förlägga en internationell festival, i samarbete med länets arrangörsföreningar, till lokalerna.
- Hela musikorganisationen ska under perioden inleda och bedriva ett medvetet arbete för nedrivande av genre- och generationsgränser vilket innebär att samverkan med Sundsvalls och länets kulturskolor ska vara en del av inriktningen. Produktioner och musikpedagogisk verksamhet som inrymmer barns och ungas eget deltagande och skapande ska uppmuntras och komma till uttryck inom denna del av verksamheten.
- Inom ramen för konstnärliga samarbeten med de övriga enheterna inom Scenkonstbolaget ska ytterligare en större samarbetsproduktion komma till stånd under perioden.

6.2 Regional filmverksamhet

För att ta vara på och utveckla intresset för rörlig bild och film finns ett regionalt filmresurscentrum i Västernorrland sedan 1996. Denna verksamhet har bedrivits av organisationen Film i Västernorrland och har främst bedrivits som en främjande verksamhet med tre uppdrag: Utveckling av filmpedagogisk verksamhet för barn och unga i skolan för att öka möjligheterna för ungas eget skapande och att ge visningsstöd för skolbio och kvalitetsfilm på biografer har varit två av grunduppdragen för verksamheten. Stöd till filmproduktion har varit det tredje. Där har talangutveckling och växthusverksamhet syftande till att ge unga möjligheter att utveckla sitt filmintresse under mer skarpa lägen varit den viktigaste verksamheten som också haft en koppling till rent produktionsstöd för kort- och dokumentärfilm. I genomsnitt har under åren stöd getts till mellan 15 – 20 kortfilmer årligen.

Under senare år har även stöd getts till viss långfilmsproduktion i länet där Scenkonstbolaget/film uppträtt som medproducent.

Idag finns den regionala filmverksamheten inom scenkonstbolaget och trots genomgångna organisationsförändringar med viss personalminskning har man idag siktet offensivt inställt för framtiden.

Infrastruktur

Parallellt med den regionala filmverksamheten finns även i kommunerna verksamhet för rörlig bild och media. En stor del av verksamheten är knuten till skolor och fritidsverksamhet i kommunerna. De kommunala videoverkstäder som för tio år sedan uppstod har idag allt mer kommit att ersättas av nya och mer flexibla lösningar som anpassats till en stark teknikutveckling inom området. Film i Västernorrland har under senare år agerat förmedlare till skolor och fritidsgårdar av moderna basteknikenheter för filmproduktion. Tack vare den allt billigare tekniken är inte unga människor idag helt beroende av kommunalt drivna resurscentra för att ta sina första steg inom filmande, däremot av support för att komma vidare.

I Sundsvalls kommun finns sedan 2001 en kommunal filmverksamhet för ungdomar, med modern teknik. Här får ungdomar hjälp och stöd för att kanalisera och även fördjupa ett vaknat filmintresse.

På gymnasienivå finns medieutbildningar i Sundsvall och Örnsköldsvik. Förutom detta utgör ett femton - tjugotal småföretag inom olika delar av media- och filmområdet den huvudsakliga grunden för filmutveckling i länet.

Utvecklingsområden

I den nya organisationen för den regionala filmverksamheten inom Scenkonstbolaget kommer även fortsättningsvis tre prioriterade områden att finnas:

- Arbete med film för barn och unga kommer att vara den första prioriterade uppgiften där visionen är att alla länets elever ska få möjlighet att möta film som uttrycksform via att se, analysera och göra film. För att stimulera denna utveckling och för att öka integreringen av filmmediet i skolans verksamhet ska den regionala filmverksamheten bl.a. öka sina erbjudanden av workshops med verkamma filmare, stödja och stimulera skolbioverksamheten samt bedriva särskilda fortbildningsinsatser för lärare.
- Talangutveckling och kompetensutveckling av unga filmskapare kommer att vara den andra tydliga prioriteringen. Att få denna del att åstadkomma en koppling till arbetet mot barn och skola kommer att vara viktigt men även särskilda

”växthusprojekt” för 10 – 15 unga människor åt gången med olika former av produktionsstöd planeras.

- Den tredje inriktningen för den nya organisationen kommer att utgöras av stöd för filmproduktion. Ett särskilt fokus kommer att ligga på att stötta film som på olika sätt via upphovsmän/kvinnor eller berättelser har relation till länet. Att ha Västernorrland som inspelningsplats är ytterligare en bärande premis för produktionsstödet av orsaker som både handlar om att stärka kompetensutveckling för unga filmare, att skapa arbetstillfällen och allmänt stötta utvecklingen av filmproduktion i länet.

6.3 Regional museiverksamhet

Infrastruktur

I Västernorrland finns en omfattande museiverksamhet. I Sundsvall, Sollefteå och Örnsköldsvik finns kommunala museer. I Sundsvall finns verksamheten samlokaliserad med arkiv och bibliotek, och museet har en tydlig profil vad gäller områdets industrihistoria. Sollefteå museum berättar om stadens historia, vilken under många år präglats av militär verksamhet. Örnsköldsviks museum och konsthall är ett komplett museum med bland annat samlings-, utställnings- och pedagogiska verksamhet, och under senare år har man tydligt profilerat sig mot samtiden; en utställning om Star Wars och en Andy Warhol-utställning illustrerar detta.

Till dessa museer ska läggas privata initiativ – i länet finns till exempel klockmuseum, traktor-, motor och bilmuseer, sjukvårdsmuseum och lanthandelsmuseer samt konstsamlingar och sist med inte minst, länets alla hembygdsgårdar. Länet har ett 80-tal hembygdsföreningar och många av dessa driver egna hembygdsgårdar med museer av olika omfattning. Hembygdsgårdarna spelar en viktig roll för utvecklandet av landsbygd och av platser. Under åren med ramprogrammet ISKA (Industrisamhällets kulturarv) utvecklades flera besöksmål, där kulturarv är en viktig del av upplevelsen. Ett välkänt initiativ inom museiområdet är Mannaminne i Nordingrå. Vid Mannaminne samsas konst, upplevelser, museal verksamhet och musik.

Vid Skuleberget finns Skule Naturum som berättar landhöjningens historia och andra naturum i länet berättar om järnhanteringen och den skogsfinska inflyttningen till Viksjö och om järnvägsepoken, skogsbruket m.m. i Ånge.

Som regional part finns stiftelsen Murberget, Länsmuseum Västernorrland vilken bildades 1978 med uppdrag att förvalta stiftelsens samlingar, byggnader och markområden samt att hålla dem öppna för allmänheten. Landstinget Västernorrland och Härnösands kommun är museets stiftelsebildare. Stiftelsen ska i första hand verka inom länet och främja kulturmiljövård och museal verksamhet samt förmedla kunskap till en så bred allmänhet som möjligt.

Länsmuseum äger och förvaltar Gammelgården i Myckelgensjö med ett 20-tal byggnader i ursprungligt läge, Ulvö gamla kapell från 1600-talet samt en luffarstuga i Skulnäs, samtliga i Ångermanland. Sedan 2009 ansvarar länsmuseum för verksamheten vid Textilarkivet Västernorrland med egna lokaler, magasin och utställningar i Sollefteå.

Regionalt finns ett samarbete med länsstyrelsen särskilt inom området kulturmiljö. Länsmuseumernas huvudmän i de fyra nordligaste länen har tecknat ett samverkansavtal för åren 2009-2012 vilket lyfter fram respektive länsmuseums styrkor och bidrag till den samlade verksamheten. För Murbergets del har ABM-samverkan (arkiv, bibliotek och museer) och föremålskonservering identifierats som museets tydliga profiler och styrkor.

Utvecklingsområden

- För länsmuseet ska satsningar på nya samarbeten med civilsamhället och andra, prioriteras och utvecklas.
- Länsmuseet ska öka närvaron i länet samt fungera som stöd och resurs för övrig museiverksamhet på lokal nivå.
- Prioriterade satsningar ska göras på kulturmiljöfrågor, såväl förhistoriskt kulturarv som det moderna samhällets kulturmiljöer. Friluftsmuseet firar 100 år 2013 och detta ska uppmärksammas.
- Satsningar på dokumentation av samtiden och de snabba förändringar som sker i samhället ska prioriteras vid länsmuseet. Museet har under programperioden ansvar för att dagsaktuella frågor debatteras och belyses.
- Samtidskonst är ett prioriterat område och museet har en viktig uppgift som arena för utställningar, seminarier och programverksamhet kring konst.
- Aspekter på tillgänglighet ska fortsatt beaktas, såväl fysisk som informativ; inte minst vad det gäller digitalisering. Portalen Kulturarv Västernorrland ska prioriteras liksom den egna webbplatsen.
- Verksamhet för barn och unga ska prioriteras och kulturarvspedagogiken ges en framträdande roll i länsmuseets verksamhet. Lekmiljöer inne och ute vid länsmuseet är en prioriterad verksamhet. Möjligheter för barn och unga att besöka museet, eller få besök av pedagoger, ska utvecklas.

6.4 Kulturarv och kulturmiljö

Landstinget Västernorrland och Länsstyrelsen Västernorrland har tillsammans med länsmuseet ett strategiskt kulturarvsprogram - Kulturarv nu. Programmet togs fram redan i mitten av 1990-talet av länsstyrelsen och länsmuseet. Sedan dess har programmet reviderats och från och med 2011 står även Landstinget Västernorrland bakom skrivningarna i programmet som fått titeln *Kulturarv i utveckling*.

6.4.1 Samverkan inom kulturarvsområdet – arkiv, bibliotek och museer (ABM)

Grunden och förutsättningen för ett aktivt och framgångsrikt kulturarvsarbete förutsätter engagemang och delaktighet hos många människor, föreningar, organisationer och institutioner. Alla som bor i länet bidrar till den kulturella mångfalden på detta område och medverkar – i olika omfattning och på olika sätt – i kulturarvsarbete. Denna blandning av professionella aktörer, lekmän och ideella initiativ är en tillgång och en nödvändig förutsättning för ett framgångsrikt kulturarvsarbete.

Inom kulturarvssektorn i länet finns sedan ett flertal år tillbaka funktionella nätverk och grupperingar. Länsbiblioteket Västernorrland, Landsarkivet i Härnösand och Murberget,

Länsmuseet Västernorrland utgör basen i den ABM-samverkan som utvecklades i början av 2000-talet i syfte att stimulera samverkan mellan arkiv, bibliotek, museer, föreningsliv m.fl. i länet. Samverkansarbetet genomförs av ABM Resurs som är ett resurscentrum eller en samverkansplattform för kulturarvsfrågor inom ABM och drivs av ovanstående institutioner med stöd av Landstinget Västernorrland. Allt sedan de inledande åren har följande inriktningar identifierats som viktiga utgångspunkter för arbetet: fortbildning, uppbyggnad och underhåll av nätverk, omvärldsbevakning, tillväxt- och IT-frågor. De senaste åren har arbetet inom ABM Resurs fokuserats mot ett mer processinriktat arbetssätt.

Till ABM Resurs finns knutet ett nätverk, ABM Kulturarv, där bl.a. kulturinstitutioner, länsstyrelse, kommuner och andra aktörer inom kulturarvssektorn ingår. ABM Resurs samordnar gemensamma intressen för ABM-sektorerna och arbetar med institutionsförnyelse, tillgängliggörande av kulturarvet, kompetensutveckling, nätverk och forskning. ABM Resurs hade t.ex. en samordnande roll för Accessprojekten och bidrog till att länet tilldelades en betydande del av resurserna inom åtgärden. ABM Resurs har också tillsammans med olika aktörer utvecklat en kulturarvsportal med utvecklad kartfunktion. ABM Resurs har varit aktiv för att skapa ett nätverk för de regionala initiativ på ABM-området som utvecklats på senare år. Samverkan sker också med besöksnäringen och länsstyrelsen för att inom det regionala kulturmiljöprogrammets ram mäta kulturinstitutionernas och de kulturbaserade besöksmålen betydelse i turismekonomiska termer. Sedan 2008 medverkar ABM Resurs som enda svensk part i EU-projektet EuropeanaLocal. Projektets uppdrag är att hitta teknik för överföring av digitala objekt till den europeiska portalen Europeana. Idag har länet ca 70 000 poster sökbara i portalen. Projektet avslutas i maj 2011.

6.4.2 Utgångspunkter för kulturarvsarbetet

En övergripande vision för arbetet med kulturarvsfrågorna i länet är att kulturarvet är tillgängligt och bidrar till att utveckla länet och att vi som bor och verkar i länet känner ansvar, engagemang och respekt för allas kulturarv.

Följande mål har satts för kulturarvsarbetet:

- Vi ska verka för att stärka människors historiska och kulturella medvetenhet och för att bidra till ökad tolerans och delaktighet i dagens och framtidens samhälle.
- Vi ska arbeta för att göra kulturarvet tillgängligt för alla och för att främja flera berättelser och tolkningar av historien.
- Vi ska verka för att kulturarvet ses som en resurs för länets utveckling.
- Vi ska arbeta för att alla samhällssektorer och medborgare tar ett ökat ansvar för kulturarvet.

Genomgående beaktas ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet i arbetet med länets kulturarv. Två åtgärdsområden/utvecklingsområden har valts och under dessa har en rad målsättningar rests för kulturarvsarbetet i länet.

Demokratiskt, tillgängligt och attraktivt kulturarv

I kulturarvsarbetet finns redskapen för att ge historiskt perspektiv på vårt samhälle. En utmaning för nuet och framtiden är att skapa utrymme inom kulturarvssektorn för alla människor.

En viktig förutsättning för människors välbefinnande är en god livsmiljö. Till exempel hur vi upplever vårt boende, tillgången till arbete, kultur- och naturmiljöer, kommunikationer samt kontakter och möten med andra människor. En god livsmiljö bidrar också till ökad attraktivitet och regional utveckling.

Kunskapen om kulturarvet och historien efterfrågas allt mer. Nästa varannan innevånare i Västernorrland har ett stort intresse för sin hemorts historia och kulturarv enligt en utförd attitydundersökning våren 2011.

För att kulturarvet fullt ut ska kunna fungera som en resurs för det kontinuerliga och livslånga lärandet ställs nya krav på tillgängliggörande av kulturarvsmaterial bl.a. genom digitalisering av kulturarvsinstitutionernas samlingar. Redan idag finns stora mängder material från Västernorrland sökbar på den regionala portalen www.kulturarvvasternorrland.se samt i den europeiska webbportalen www.europeana.eu.

Mittuniversitetet skapar goda förutsättningar genom sin forskning och utbildning inom arkiv- och informationsvetenskap.

Utvecklingsområden

- Att fler ges möjlighet att bidra med berättelser och tolkningar av historien.
- Att den fysiska tillgängligheten till kulturarv och kulturmiljöer förbättras för alla i samhället.
- Att mer kulturarvsmaterial digitaliseras och görs tillgängligt.
- Att fler samarbeten mellan kulturarvssektorn och utbildningsinstitutioner påbörjas.
- Att kulturarvet ses som en resurs för Skapande skola.
- Att mer kulturarvsmaterial blir tillgängligt för eget lärande och pedagogisk utveckling.
- Att arbeta med frågor som berör alla eller många istället för att fokusera på kulturell identitet och grupperingar är prioriterat.
- Att satsningar på kultur och kulturarvet som sker i större utsträckning i samverkan med civilsamhället.
- Att kulturmiljöfrågorna får större utrymme i samhällsplaneringen.

Kulturarvet - resurs, råvara och företagande

Västernorrland har länge haft starka basnäringar inom skog, kemi och energi. I takt med att industrin effektiviserats har antalet sysselsatta minskat och tjänstesektorn har fått allt större betydelse för sysselsättning och ekonomi.

Att kulturarvet och kulturmiljöerna ses som en resurs i regionala utvecklingsammanhang är idag en självklarhet. Basen för detta är den kunskap och de samlingar, kulturmiljöer och arkiv som institutioner, föreningar och företag upprätthåller. Det är en infrastruktur för tillväxt och företagande inom till exempel besöksnäring och upplevelser.

Utvecklingsområden

- Fler kulturmiljöer utvecklas till besöksmål.
- Kulturarvssektorn ska bli bättre på att förmedla kunskap och låna ut sina arenor till företagare.
- Fler utbildningar skapas för att öka innovation, entreprenörskap och nyföretagande inom sektorn.
- Kulturarvet ska i större utsträckning än idag nyttjas i satsningar på kreativa och kulturella näringar.
- Kulturarv och kulturmiljö ska bidra till satsningar på regional matkultur.
- Öka utbytet med andra regioner och särskilt stödja kulturarvsprojekt i den riktningen.

6.5 Konst- och kulturfrämjande verksamhet

Inom landstingets egna kulturverksamheter finns idag konstkonsulentverksamhet med en tjänst som delas av två personer samt bibliotekskonsulenterna anställda av länsbiblioteket. Danskonsulenten har efter många års anställning hos landstinget övergått till Scenkonstbolaget/dans i samverkan med landstinget. Ett nätverk mellan de ca 15 kulturkonsulenterna bildades 2009 där de samverkar, oberoende av huvudman och placering i länet, och visar på den resurs de utgör i samhället. Genom nätverket ges information till kommunerna, skolor och allmänhet om respektive verksamheter, ett gemensamt utbudsprogram tas fram och samverkansidéer föds mellan de olika konsulenterna. Skapande skola är ett område där konsulenterna har börjat verka inom och kommer att spela av viktig roll i framtiden.

6.5.1 Konstkonsulentverksamhet

Konstkonsulentens uppdrag är att bredda intresset för bildkonst, stärka konstens och konstutövarnas ställning och främja samarbetet mellan utövare, institutioner och andra aktörer. Konstkonsulenten ska även stödja det konstpedagogiska arbetet i regionen, i samverkan med institutionerna och med föreningslivet. För att sprida information om sin verksamhet och vad som händer på konstområdet i hela länet har konsulenterna skapat en

nättidning, *volym.info*, där aktuella utställningar recenserar, där Konstkartan visar aktörer i hela länet, där seminarie- utbildningstillfällen för bildkonstnärer, amatörer och allmänhet, debatter, konstundor, utlysning av bidragsmedel och annat läggs ut.

För att nå samarbeten med andra samhällsområden som näringsliv, turism, skola, socialförvaltning, samhällsplanering, hälso- och sjukvård, kriminalvård och internationella utbyten bedriver konstkonsulenten projekt med medel ur strukturfonder och olika interregionala program (ex. Konst som resurs, Konst i världsarvet, Skiss).

I samråd inom landet och i samverkan med norrlandslänen, särskilt Jämtland, bedrivs ett utvecklingsarbete för att etablera ett resurscentrum för bildkonst.

Utvecklingsområde

- RESURSCENTRUM FÖR KONST. Regionen stärks genom goda förutsättningarna för att skapa och uppleva konst. Det allmänna stöd och stimulans av konstområdet har inverkan på hela regionens tillväxt och ekonomi. Västernorrland har behov av att utveckla och förbättra förutsättningarna för såväl publik som konstnärer och institutioner. Resurscentrum för konst (RC) med ett väl fungerande regionalt samarbete bidrar till att utveckla Västernorrlands infrastruktur på konstområdet.

Resurscentrum för konst - verksamhetsbeskrivning

Resurscentrum för konst (RC) ska vara en mötesplats där bildkonst möter sin publik, näringsliv och offentlig sektor på en nationell och internationell nivå. Genom samarbeten med olika grupper i samhället skapar man möjligheter för dessa att närma sig konst. Ett särskilt ansvar ska finnas för att ge barn och ungdomar möjlighet att ta del av och bli delaktiga i konstlivet. Goda förutsättningar skapas för yrkesgruppen professionella konstnärer att verka och bo i regionen samt möjligheter för dessa att visa sin konst och kommunicera med sin publik. MU-avtalet (det nya statliga ramavtalet för konstnärers medverkan och ersättning vid utställningar) bör följas i regionala och kommunala utställningssammanhang.

Verksamhetsidé

RC ska skapa ett nätverk med samtliga kommuner i regionen samt etablera regionala och internationella projekt och samarbeten. Länets två kollektivverkstäder i Örnsköldsvik och Härnösand har en framträdande roll i detta nätverk. Genom att tillföra produktionsmedel för konst ökar möjligheterna att skapa intressanta möten mellan samtidskonst och samhället. RC ska ha en viktig samordnande funktion för att initiera och medverka i forskningsprojekt och skapa växthusmiljöer genom till exempel utvecklingsmiljöer i anslutning till Mittuniversitetet (Miun). SKISS Västernorrland (Samtidskonstnärer i Samtidssamhället), som pågått under 2009-10 är ett exempel på projekt som RC vill arbeta för. Där var fokus att finna metoder för hur konstnärer och arbetsliv, såväl inom offentlig som privat sektor, kan samarbeta i personal, hälso- och utvecklingsfrågor. RC vill arbeta för att länet skall vara en attraktiv plats att bo och verka i för unga och nyutbildade konst och kulturutövare genom växthusliknande arbetsformer. Det är då angeläget att RC arbetar med ett samtida konstbegrepp som innehåller allt från digitala medier, animation, film, performance, foto till skulptur och måleri. Genom att utveckla det konstpedagogiska fältet i regionen och hitta samverkansformer mellan konstnärer och institutioner stödjer RC bl.a. utvecklingen av Skapande skola.

Målgrupper

- Konstnärerna och konsthantverkarna i Västernorrland samt elever på förberedande konstutbildningar och de olika medieutbildningarna i länet.
- Barn och unga är en prioriterad grupp. Publiken är medborgarna i Västernorrland och konstintresserade regionalt och nationellt.
- Utställningsarrangörer. Utställningsarrangörerna är regionala museer, konsthallar samt konstnärsdrivna och kommersiella gallerier i Västernorrland samt olika typer av konstprojekt.
- Uppdragsgivarna är näringsliv och offentlig förvaltning i länets kommuner och landsting

RC skall drivas regional kopplat till landstinget men i förlängningen övergå i ett utökat regionalt huvudmannaskap. Förslag på Resurscentrum arbetas det med i hela Norrland och konkret deltar vi i ett projekt som Jämtland driver som förstudie.

Utveckling av RC sker stegvis under en treårsperiod där befintliga tjänster/resurser (bl.a. konstkonsulenten) införlivas i organisationen. Nationellt så ser man nu över bildkonstområdet. Området är komplext och omfattar många aktörer som noggrant bör kartläggas och analyseras, såväl regionalt som nationellt, i arbetet med att ta fram en modell för Resurscentrum för konst i Västernorrland. Det är angeläget att man nu tar ett samlat grepp om strukturerna för bildkonstområdet på regional nivå.

Sammanfattande utvecklingsområden

- Unga och nyutbildade konstnärer ska kunna verka i länet. Det är då angeläget att utveckla formerna för ett samtida konstbegrepp. Det innehåller allt från digitala medier, animation, film, performance, foto till skulptur och måleri. Genom att stödja nätverksarbete, kartlägga behov och tillföra fortbildning samt yrkes och spetskompetens skapas växthusliknande arbetsformer.
- Genom att tillföra produktionsmedel för konst ges möjligheter att skapa intressanta möten mellan samtidskonst och samhället. Det är därför angeläget att arbeta fram nya strukturer för den typen av produktion, båda vad gäller objekt- och upplevelsebaserad konst.
- Förmedling av uppdrag mellan konstnären och den privata/offentliga marknaden samt att utveckla arbetsmarknaden inom konsten är ett utvecklingsområde. Som ex. kan nämnas SKISS, där konstnärer och arbetsliv samarbetar i personal och hälso- och utvecklingsfrågor.
- Genom att utveckla det konstpedagogiska fältet och låta det ha en koppling till de övriga utvecklingsområdena skapas ett engagemang, öppenhet och intresse för mänskliga värden. Inspirerande samverkans former mellan konstnärer och länets institutioner bidrar även till innehåll och utveckling av Skapande skola.
- Konstområdet i länet stärks av samarbeten och nätverksbyggande med de övriga norrlandslänen. Utveckling av resurscentra pågår i hela Norrland.

6.5.2 Danskonsulentverksamhet

Danskonsulentens uppdrag är att stärka och utveckla den professionella dansens roll i länet så att den når fler, t.ex. genom Skapande skola. Danskonsulenten arbetar för att öka intresset för och kunskapen om dans med inriktning på barn och ungdom samt verkar för att skapa möjligheter för målgruppen att utöva dans, skapa koreografi och uppleva dansföreställningar. Danskonsulenten arbetar som inspiratör, informatör, utbildare och opinionsbildare för dansens ställning i länet, bygger nätverk, stödjer initiativ och samverkar med andra. Danskonsulenten verkar vidare för samarbete mellan dansinstitutionen och det fria danslivet och fria kulturlivet.

6.5.3 Övriga konsulenter

Den regionala teaterkonsulentverksamheten finns inom Riksteatern Västernorrland och finansieras genom bidrag från landstinget och Riksteatern och har (haft) en gemensam placering med Scenkonstbolaget/teater med indirekt stöd därifrån. Teaterkonsulenternas uppdrag är att vidareutveckla och stärka medborgarnas tillgång till scenkonst av hög kvalitet. Verksamheten ska stimulera och bistå arrangörernas i deras arbete med att arrangera scenkonst i länet. Man deltar i samverkan inom nätverket scenkonstinorr.se, arrangerar länsövergripande utbudsdagar, stödjer turnéverksamhet som når barn- och ungdom och orter utanför städerna. Ett särskilt uppdrag är att hantera utvecklingsprojekt för att stödja arrangörerna genom Arrangörslyftet i samverkan med kommunerna, Scenkonstbolaget och regionala stödgivare.

På musikområdet finns konsulenter med genreinriktning som jazzkonsulent och världsmusikkonsulent samt med inriktning på unga utövare i bl.a. Ung Kultur Möts (UKM) och Musik Direkt genom uppdrag. Genreinriktningen kan behöva ses över om det på bästa sätt når ut och utvecklar musikområdet i länet.

Hemslöjdskonsulenterna har placering inom läns museets organisation och en bra förankring i länet inom både mjuk- och hårdslöjd samt inriktning på barn och ungdom.

Bibliotekskonsulenter beskrivs inom avsnittet om regional biblioteksverksamhet. Där sker medverkan inom konsulentnätverket främst genom bibliotekskonsulenten med inriktning på barn och ungdom men även konsulenten med IT- och ABM-frågor ingår i nätverket.

På området design finns ett resurscentrum i den ideella föreningen Design i Västernorrland, där en del av deras uppdrag är främjande av design med inriktning på skola från mellanstadium till högskola. Till denna verksamhet utgår endast regionala och kommunala medel samt stöd från Mittuniversitetet. Statliga medel till konsulentverksamhet för design bör kunna utredas. En av de två verksamma i Design i Västernorrland ingår i nätverket.

Behovet av samordning inom området barn och ungdom har visat sig stort i länet och en särskild funktion som barn- och ungdomskonsulent bör etableras. Denna tjänst ska ha en samordnande roll i kulturkonsulentnätverket.

Mångkulturkonsulent saknas också i länet men för att sträva efter att uppnå kulturpolitiska mål ska mångfaldsperspektivet genomsyra all kulturkonsulentverksamhet.

Amatörteaterkonsulent har prövats tidigare under ett antal år, med en verksamhet som slog mycket väl ut. Nu höjs röster om att återetablera en sådan funktion, som mer bygger på nätverksbygge och stödåtgärder för det aktiva amatörteaterlivets alla olika behov och inte bara inriktning på regissörsfunktionen.

För kulturarvsfrågor och pedagogiska insatser på museiområdet bör kulturkonsulentnätverket utökas med tjänster med dessa inriktningar för att få till stånd en helhetsbild av kulturområdet med inriktning på barn och ungdomar.

Det vore angeläget att under den kommande perioden systematiskt se över de olika konsulentuppdragen som idag finns hos olika huvudmän. Målet med detta vore att ytterligare synliggöra och förstärka konsulenternas viktiga roll och möjligheter som samverkanskitt i kulturlivets infrastruktur i länet.

6.5.4 Kulturkonsulentsamverkan

Kulturkonsulenterna i Västernorrland bör verka för en ökad dialog mellan skola och kulturlivet i länet. Ett utvecklingsområde för konsulenternas nätverk är att samverka kring kompetensutveckling för skolornas kulturombud och personal. Kulturkonsulenterna kan med gemensamma resurser arrangera exempelvis barnkultur dagar och annan fortbildning för dem som arbetar inom skolan eller för barn och unga. Dessa insatser syftar till att öka tillgängligheten till institutionernas och de fria kulturutövarnas verksamhet samt att utveckla samverkan mellan kulturaktörer och kommunerna. Skapande skola är angeläget samverkansområde för kulturkonsulenterna. I olika konstellationer planerar konsulenter att samarbeta i tvärkulturella utbud som sedan skolorna och dess elever kan efterfråga. Exempel på det är Skåp där konsulenter från arkiv, bibliotek, museum och hemslöjd samarbetar. Här får eleverna undersöka vilka personliga uppgifter som finns i offentliga arkiv, och sedan samla dem i en egen tillverkad låda/skåp. Ett annat exempel är Slöjdcirkus där områdena dans, musik, teater och slöjd samarbetar.

Kompetensutveckling för kulturskapare och lärare inom skolans estetiska verksamhet är ett område för samverkan. Tvärkulturella möten mellan utövare och publik är ett utvecklingsområde. Ett exempel som erbjudits kulturskapare och bildlärare är PAM (pixelation, art and motion). Konsulenterna från film, konst och dans erbjöd otraditionella möten mellan konstarna.

Utvecklingsområden

Målgrupper i kulturkonsulenternas nätverk och samverkansarbete är barn och unga via skapande skola, skolans personal, fria kulturskapare, kulturinstitutionerna samt amatör- och föreningsliv.

- Ökad kännedom om länets kulturutbud. Framtagning av gemensam utbudskatalog på nätet. Presentation av utbudskatalogens innehåll och möjligheter genom informationsmöten i länets alla kommuner.
- Samordning av kultur för och med barn och ungdom bör ske genom en barnkulturkonsulent, tillika samordnare av konsulentnätverket.
- I samverkan med kommunernas kultursamordnare verka för fler fungerande kulturombud i skolan.
- Förtydliga mångfaldsperspektivet i konsulenternas uppdrag.

6.6 Hemslöjdsfrämjande verksamhet

Infrastruktur

Hemslöjden i länet är i mångt och mycket unik. Kvinnor som Märta-Stina och Brita-Kajsa har bidragit till att föra ut den textila slöjden långt utanför länets gränser. Deras hantverk har idag stor betydelse för olika utvecklingsprojekt. Ångermanlandsbrudarna är ett gott och synligt exempel på fina traditioner inom träslöjddandet liksom Snickar-Deas täljda figurer.

Länet har många aktiva slöjdare, men ambitionen är att stimulera fler till hantverk, inte minst barn och unga. Flera hundra slöjdare finns med i de nätverk som finns kring konsulenterna. Ett register håller på att sammanställas för att underlätta kontakter och information inom nätverket samt marknadsföring/information utåt.

Aktörer i länet

Länet har två hemslöjdskonsulenter – en för hård och en för mjuk slöjd, vilka utgår från Murberget, Läns museet Västernorrland. De arrangerar utställningar och driver utbildnings- och kursverksamhet samt slöjdklubbar för barn. Under åren har hemslöjdskonsulenterna drivit och medverkat i en rad utvecklingsprojekt. Då utgångspunkten för konsulenterna är läns museet finns goda förutsättningar för utställningsverksamhet och pedagogiska program kopplade till dessa. Konsulenterna har omfattande nätverk i länet, och de finns även med i olika samarbeten över läns- och nationsgränser. Ett viktigt forum att nå ut är konsulenternas nyhetsbrev.

Hemslöjdskonsulenterna arbetar gentemot professionella slöjdare och hobbyslöjdare; barn och unga samt de vuxna kring dem den slöjd- och kulturarvs- intresserade allmänheten. Hemslöjdskonsulenterna strävar efter att vara synliga för alla länsbor.

I länet finns Medelpads Hemslöjd och Ångermanlands Hemslöjdsförening som båda firade 100 år 2009. Ångermanlands Hemslöjdsförening driver en hemslöjdsbutik i Härnösand. På kommunal nivå finns Härnösands Hemslöjdsförening, Sollefteå ideella hemslöjdsförening och Örnsköldsviks ideella hemslöjdsförening. På både regional och kommunal nivå är föreningarnas gemensamma syften att bevara och utveckla länets slöjdtraditioner, tillvarata lokala slöjdtekniker och uppmuntra till nyskapande med slöjden som utgångspunkt.

Andra aktörer inom området är givetvis folkbildningen. Studieförbunden bedriver omfattande verksamhet i riktning slöjd och hantverkstraditioner.

Det finns ett antal kooperativ i länet bestående av slöjdare och konsthantverkare som samarbetar kring försäljning av sina slöjdprodukter. Exempel på det är Galleri Åtta i Sundsvall.

Den största gruppen aktörer utgörs av enskilda slöjdare i länet. Slöjdare vars arbete både bevarar och levandehåller tekniker, men även bidrar till att förnya och utveckla slöjden.

Utbildningar inom slöjd/hantverk

Mittuniversitetets Träakademi i Kramfors har bl.a. följande utbildningar:

- Smidesutbildning 3-årig med möjlighet att avlägga gesällprov
- Möbelsnickeri 3-årig. Kandidatexamensarbete kan fungera som gesällprov
- Möbeltapetserare

Gymnasieskolorna i länet har olika hantverksprogram. Sollefteås gymnasiala hantverksprogram är en utbildning som funnits i många år.

Utvecklingsområden

- Ett prioriterat område för hemslöjdskonsulenterna i länet blir att bättre arbeta med utvecklings- och tillväxtfrågor kopplade till slöjd och hantverk. För detta krävs samordning i såväl länet som i landet.
- Slöjd för barn och ungdomar har fortsatt hög prioritet och behöver alltid aktualiseras bl.a. för att målgruppen ständigt förnyas. Verksamhet ska bedrivas både med barnen/ungdomarna själva som målgrupp, men också med barnens olika pedagoger som målgrupp. Hemslöjdskonsulenterna driver bl.a. slöjdklubbar för barn/ungdomar i hela länet i samarbete med hemslöjdsföreningar och studieförbund. Hemslöjdskonsulenterna bedriver utbildning för slöjdklubbshandledare samt erbjuder återkommande fortbildningar för slöjdlärare, fritidspersonal och förskollärare. Detta arbete ska fortsätta under programperioden.
- Arbetet med Skapande skola kommer att intensifieras och genomföras med tvärkulturella samarbetsformer i samarbete med bl.a. andra kulturkonsulenter.
- Att involvera nya svenskar och deras hantverkskunnande är prioriterat. Hemslöjdens gränsöverskridande karaktär kan utnyttjas i mycket högre grad för att korsbefrukta olika kulturer, traditioner och generationer.
- Att utifrån länets traditioner stärka, utveckla och förnya slöjden är en av de viktigaste utgångspunkterna i arbetet och ingår som en självklar del i alla de prioriterade områdena. Detsamma gäller beaktandet av kvalitetsaspekten, vilken genomsyrar allt arbete med slöjd i Västernorrland.
- Slöjden tar redan plats på nya arenor, men många områden finns att ytterligare erövra. Internet och sociala medier innebär många nya möjligheter. Traditionella utställningar är också viktiga och här finns många möjligheter till nyskapande och att visa sig på otraditionella platser. Tillfällen som också innebär försäljningstillfällen för länets slöjdare.

6.7 Arkivlänet/Regionala arkiven

6.7.1 Arkivlänet Västernorrland – en nationell resurs

Västernorrland utgör en kraftfull och dynamisk miljö inom landets arkivsektor med en omfattande arkivvetenskaplig forskning och utbildning; Sveriges största landsarkiv inklusive stor depåverksamhet, en migrerings- och digitaliseringsverksamhet som knappast finns i Europa i övrigt, en effektiv webbaserad distributionscentral, samt Sveriges livaktigaste verksamhet inom ABM-området är unika profiler för länet. Vidare finns omfattande föreningsarkiv- Föreningsarkivet Västernorrland och näringslivsarkiv – Näringslivsarkiv i Norrland. Arkivlänet och det så kallade arkivklustret är dessutom framlyfta som en prioritering i Västernorrlands tillväxtprogram och i den regionala utvecklingsstrategin..

6.7.2 Arkivlänet och de regionala arkivverksamheterna i Västernorrland

Arkiv- och informationsvetenskap vid MIUN omfattar det vetenskapliga studiet av arkivinformationens och arkivens uppkomst, hantering, organisering och nyttjande, samt dess påverkan och betydelse för organisationer, individer och samhälle. Institutionen är en av de största i norra Europa och har ett betydande internationellt forskningsutbyte.

Mediekonverteringscentrum, MKC, i Fränsta har storskalig digitalisering som sin stora styrka i dess kompetens och erfarenheten att digitalisera samt ta ett helhetsgrepp i att hantera stora mängder arkivmaterial på ett flexibelt, effektivt och rationellt sätt. Arbets sättet är processororienterat med stor anpassningsförmåga för olika uppdrag. Anläggningen är unik såväl i nationellt som internationellt perspektiv.

Memnon Archiving Services Nordic AB, Ånge: Sveriges Radio Förvaltnings AB drev fram till årsskiftet 2009/2010 en anläggning för att digitalisera video- och ljudband år SVT, UR och Statens ljud- och bildarkiv. Efter projektets avslutande har verksamheten genomgått en privatiseringsprocess med exportperspektiv och idag drivs verksamheten som dotterföretag till belgiska Memnon som arbetar med digitalisering av ljud från rullband, kassetter och CD-skivor och utvecklar olika programvaror för metadata/indexering samt lagring av ljudfiler.

Landsarkivet i Härnösand har de senaste åren skapat en unik kunskap och infrastruktur i hantering av statliga myndigheters moderna förvaltningsarkiv. Den förvärvade kunskapen av modern informationsförvaltning innebär att myndigheternas övergång från papper till elektroniska handlingar därmed inte innebär någon dramatisk förändring. De IT-tekniska förutsättningarna för hantering av moderna elektroniska handlingar är mycket goda vid landsarkivet i Härnösand. Det goda samarbetet med arkivvetenskapliga utbildningen vid MIUN utgör en unik möjlighet för fortsatt utveckling inom modern informationsförvaltning. Landsarkivets kompetens inom området stöds av att en stor del av personalen har utbildningsbakgrund från den arkivvetenskapliga utbildningen.

SVAR är en avdelning inom Riksarkivet som arbetar med att producera och tillgängliggöra efterfrågad arkivinformation i digital form. SVAR migrerar Riksarkivets mikrofilmade arkivhandlingar till digitala dokument som publiceras i *Digitala forskarsalen* på nätet. Samtliga arkivhandlingar som digitaliseras av Riksarkivets olika avdelningar publiceras via *Digitala forskarsalen*. Antalet dokument som finns tillgängliga på nätet närmar sig 40 miljoner och forskningen ökar snabbt.

I länet verkar två regionala enskilda arkivinstitutioner: Föreningsarkivet Västernorrland (FAY) och Näringslivsarkiv i Norrland (NiN). Båda arkiven är organiserade som ideella föreningar och finansieras av en blandning av medlems- och depositionsavgifter och bidrag från stat, landsting och kommun. Föreningsarkivet har verksamhet i Sundsvall och Härnösand medan NiN har verksamheten förlagd till Härnösand. I Härnösand är Föreningsarkivet och NiN samlokaliserade och samverkar inom ramen för Arkivcentrum Nord (ACN). I Sundsvall samverkar Föreningsarkivet med Sundsvalls kommun.

Föreningsarkivet och NiN utför ett viktigt arbete med att samla, bevara och tillgängliggöra det regionala kulturarv som föreningars och företags arkiv utgör. Utan detta frivilliga bevarande av enskilda arkiv skulle skrivandet av vår historia tvingas att förlita sig enbart till källor från de offentliga myndigheternas arkiv. Detta skulle kunna innebära en påtaglig risk att samhällsutvecklingen enbart skulle beskrivas med myndigheternas ögon. Folkrörelserna och näringslivet har varit mycket viktiga i skapandet av Västernorrland av i dag.

De regionala enskilda arkiven är en viktig resurs i samhället med många användare. Universiteten använder arkiven i bl.a. historisk och ekonomisk forskning, myndigheter använder arkiven för att få fram uppgifter om kontrakt, avtal och miljö och arkiven används för släktforskning och forskning kring orter, platser och företeelser.

Även de som arbetar med och för arkiven i sitt dagliga arbete är en resurs med många unika kunskaper. De regionala enskilda arkiven är viktiga, ger arbetstillfällen till regionen och fungerar som en viktig resurs i samhället.

Utvecklingsområden arkivlänet

- Västernorrland som samlad arkivmiljö är en viktig resurs för utveckling av en förnyad nationell arkivorganisation och för den avsedda nationella digitala strategin. De regionala arkivverksamheterna - Näringslivsarkivet i Norrland och Föreningsarkivet Västernorrland blir viktiga medaktörer i detta arbete.
- Digitalisering, tillgängliggörande och långsiktigt bevarande är ledord för såväl arkiv- som kulturarvssektorn. De regionala arkiven har ett uppdrag att tillsammans med andra arkivverksamheter utveckla detta område. Portalen Kulturarv Västernorrland ska fortsätta utvecklas som länets portal för arkiv- och kulturarvsmaterial.
- Arkivlänet betraktas som ett kluster i tillväxtsammanhang. I länet finns en geografisk koncentration av arkivverksamheter och aktörer som präglas av positiv påverkan på varandra och på samhället. Klustret samverkar kring verksamhetsutveckling, fortbildning/kompetenshöjning och tillväxtfrågor. De regionala arkivverksamheterna blir viktiga medaktörer i detta arbete och medverkan i funktionella nätverk bör prioriteras.
- Inom ABM Kulturarv drivs också sektorsövergripande verksamhet. De regionala arkivverksamheterna förväntas medverka och driva frågor i dessa sammanhang.

Utvecklingsområden NiN och Föreningsarkivet:

- Utveckling av metoder för att ta emot digitala leveranser.
- Utveckling av metoder för att bevara och tillgängliggöra digitala arkiv.
- Fördjupat samarbete kring tillgängliggörandet av arkivens regionala kulturarv inom ramen för ABM-samarbetet.
- Utveckling av tillgänglighet till de enskilda arkiven.
- I samarbete bedriva marknadsföring mot olika målgrupper.

6.8 Regional biblioteksverksamhet

Infrastruktur

Biblioteken utgör de mest spridda och besökta litterära kulturinstitutionerna i länet. Folkbibliotek och skolbibliotek finns i varje kommun. Dessutom har Mittuniversitetet bibliotek knutna till respektive campusort i länet. I Härnösand invigdes 2000 Sambiblioteket, det första sambiblioteket i landet där tre biblioteksorganisationer, länsbibliotek, kommunbibliotek och universitetsbibliotek, samverkar för att ge besökaren en samlad biblioteksservice. I Kulturmagasinet i Sundsvall samverkar folkbibliotek, stadsmuseum och arkiv inom en och samma byggnad. Arkenbiblioteket i Örnsköldsvik har samverkan med den universitetsbiblioteksfilial till Umeå Universitet som ligger i anslutning till folkbiblioteket. Huvudbiblioteket i Ånge är inrymt tätortens resecenter. Övriga huvudbibliotek i länet har var och en en lokalmässig samverkan med annan kommunal verksamhet. I Sollefteå finns exempel på filialbibliotek som är kombinerade bibliotek/medborgarkontor.

Antalet folkbiblioteksfilialer i länet 2009 var 37 st av vilka 32 var integrerade folk- och skolbibliotek. Under den senaste tioårsperioden har antalet filialbibliotek minskat med 40 % från 62 filialer 2000 till 37 filialer idag. De omfattande nedläggningarna uppvisar både demografiska och ekonomiska orsakssamband.

Kommunernas huvudbibliotek hade 2009 ett sammanlagt besöksantal som uppgick till 1 169 000. Bibliotekens besökare lånade totalt ca 1 862 000 medier. Folkbiblioteksverksamheten i Västernorrland kostade i genomsnitt 405 kr/invånare. I Jämtlands län motsvarade kostnaden för folkbiblioteken 415 kr/invånare, i Västerbotten 484 kr/invånare och i Norrbotten 415 kr/invånare.

Folkbiblioteken är inne i en omvandlingsprocess där allt mer av bibliotekens service erbjuds i digital och elektronisk form i hemmet via bibliotekens webbplatser. Detta har medfört att de fysiska besöken i biblioteken minskat. Samtidigt är biblioteken viktiga arenor för det demokratiska mötet och för den lokala kulturen, speciellt i de mindre kommunerna, där biblioteken ofta är den enda ”fria” och öppna mötesplatsen. Aktuella rapporter om barns och ungdomars minskade läsvanor utgör också en utmaning för folkbiblioteken att fortsättningsvis prioritera det läsfrämjande arbetet.

Biblioteken i länet är kulturella arenor för inspiration, kunskap och upplevelser, för möten mellan människor och möten med litteratur och berättelser i olika former. Biblioteket är både ett fysiskt rum (bibliotekslokalen) och ett digitalt rum (genom att erbjuda webb- och nättjänster). Verksamheten har hög legitimitet hos medborgarna och är en samhällsservice som följer människor genom hela livet. Biblioteken är öppna för alla och verkar i demokratisk anda genom att tillhandahålla mångsidig samhällsinformation och genom läsfrämjande verksamhet och förmedling av litteratur inspirera till att ta del av och förstå andra människors erfarenheter och upplevelser.

Folkbiblioteken och andra bibliotek i länet i länet utgör ett unikt nätverk som utifrån antal och geografisk spridning saknar motsvarighet. Biblioteken i Västernorrland utgör en helhet och bidrar i samverkan till länets utveckling.

Länsbiblioteket

Länsbiblioteket är ett regionalt resurscentrum för biblioteksutveckling. Enheten har länet som arbetsfält och har som uppdrag att förverkliga den regionala kulturpolitiken på biblioteksområdet och samarbetar med andra regionala organisationer, institutioner och

myndigheter. Länsbibliotekets uppgift är att bistå de kommunala och landstingskommunala biblioteken och arbeta för en utveckling av den samlade biblioteksverksamheten i syfte att ge länets invånare en effektiv och jämlik informations- och litteraturförsörjning.

Den regionala biblioteksverksamheten är ett gemensamt ansvar för stat och landsting med ömsesidig finansiering. Sedan 1997 med tillägg 2004 (SFS 1996:1596, SFS 2004:1261) har Sverige en bibliotekslag som bl.a. klargör ansvarsfördelningen mellan olika nivåer.

Länsbiblioteket arbetar utifrån kulturrådets och Landstinget Västernorrlands uppdrag inom följande områden:

- *kompletterande medieförsörjning, referensarbete, information*
- *rådgivning, utredning och samordning,*
- *experiment, metodutveckling, fortbildning*
- *gränsöverskridande samarbete,*
- *lokalhistorisk samling, länsbibliografi, inläsning av lokal litteratur,*
- *kontakter med och stöd till länets författare*

Under senare år har de regionala biblioteken i Sverige utvecklat samarbete i större och gränsöverskridande biblioteksprojekt. Länsbiblioteket har i många år samverkat i olika frågor med regionbiblioteken i Norrbotten, Västerbotten och Jämtland.

Läsfrämjandeprojekt

Länsbiblioteket bedriver ett antal projekt i syfte att främja läsning och tillgången till litteratur för målgruppen barn och ungdomar. Projektet *Läsrätt!*, ett länsövergripande projekt i Västernorrland med utgångspunkt i Barnkonventionen och barns rätt till delaktighet, har inletts med stöd av Statens kulturråd. Projektet syftar till att dels konsolidera barnbibliotekens identitet i det läsfrämjande arbetet, dels nå nya grupper av barn och ungdomar i länet med lässtimulerande aktiviteter. Länsbiblioteket har också statligt stöd för projektet. *Vägen till biblioteket* som vill framhålla bibliotekens viktiga roll i mottagandet av ensamkommande flyktingbarn och –ungdomar. Länsbiblioteket har också inför 2011 erhållit kulturrådsstöd för ett språk-utvecklingsprojekt *Språkjakten* tillsammans med landstingets logoped.

Sjukhusbibliotek

Medicinska bibliotek finns i Sundsvall, Härnösand, Sollefteå och Örnsköldsvik med lokalisering till sjukhusen på respektive ort. Sundsvalls sjukhus kommer att få större ansvar för utbildning av AT-läkare vilket torde innebära större krav på service från fackbiblioteket. Sjukhusbiblioteket har ett regionalt samordningsansvar för Eira, en nationell samsöksfunktion (Metalib/SFX) för medicinska databaser och elektroniska tjänster för landstingen i Sverige.

Plattformer för regional bibliotekssamverkan

Inriktningen för ett mer utvecklat samarbete mellan olika bibliotek i Västernorrlands län måste utgå från den enskildes behov av biblioteks- och informationservice. Genom regional bibliotekssamverkan och närmande mellan biblioteken uppnås ett högre resurs-

utnyttjande och därmed en ökad kvalitet på servicen till länets invånare. Ovanstående gäller i första hand bibliotekssamverkan mellan folkbibliotek på kommunal och regional nivå eller samverkan som utgår från gemensamma brukargrupper. Samverkan mellan universitetsbiblioteket, kommunbiblioteken, medicinska bibliotek, gymnasiebibliotek och länsbibliotek är viktig för att förbättra medie- och informationsstödet till vuxna studerande i Västernorrlands län. Biblioteken har även ett uppdrag att sprida kunskap om kulturarvet bl.a. genom ansvar för samlingar av lokal och regional litteratur. Biblioteken står också genom sin verksamhet och sina allmänna samlingar för ett dynamiskt och öppet kulturarvsbegrepp där rådande kulturarv bekräftas, ifrågasätts, problematiseras och förändras. Biblioteken är därför en viktig part i den ABM-samverkan som utvecklas lokalt och regionalt.

Utvecklingsområden

- *Digitala samverkanslösningar inom länet.* Under perioden ska biblioteken arbeta för ökad digital samverkan inom biblioteks- och informationsområdet.
- *Åtgärder för ökad digital delaktighet.* En betydande del av medborgarna utnyttjar fortfarande inte de tjänster och den information som myndigheter och andra tillhandahåller via nätet. Stora pedagogiska insatser krävs för att minska det digitala utanförskapet som existerar i vårt samhälle. Tillsammans med biblioteken i länet och folkbildningen ska under perioden insatser göras för att minska den digitala klyftan i Västernorrland.
- *Barns och ungdomars språkutveckling, eget skapande och tillgång till litteratur och medier.* Under perioden ska barnbibliotekens läsfrämjande och språkstimulerande arbete utvecklas, och kontakt med nya samarbetspartners knyts. Med utgångspunkt i Barnkonventionen och barns rätt till delaktighet i samhälls- och kulturliv ska arbetet bl a syfta till att nå nya grupper av barn och unga med lässtimulerande aktiviteter.
- *Litteratur och skrivande.* Skrivande är en konstnärlig och kreativ verksamhet och en profession men även ett uttryck för allmän delaktighet i den pågående berättelsen om vårt samhälle. Västernorrländskt författarskap ska stimuleras liksom barns och ungdomars uttrycksbehov och skrivande som uttryck för delaktighet i vårt demokratiska samhälle. Under perioden ska biblioteken verka för att en funktion på regional nivå med fokus på skrivande och litterär konstform inrättas.

7. Fria kulturskapares villkor

I Västernorrland finns professionella kulturskapare inom alla konstområden även om vissa områden är mer välförsedda än andra. Det är naturligt att de konstområden som har egen institutionell resurs också har det största antalet verksamma kulturskapare som kan verka och leva på sitt arbete. På så sätt finns inom och i omgivningen runt Scenkonstbolagets olika verksamheter både musiker, skådespelare, dansare och ett antal andra yrken inom konstproduktion. Antalet scenkonstkonstnärer inom fria grupper är inte så stort i länet, men de som är aktiva har hela landet som sin arena för att kunna leva på sitt yrke.

Vad gäller det strukturella stödet för bildkonst är länets museer, särskilt Murberget, Läns museet Västernorrland, Sundsvalls museum och Örnsköldsviks museum och konsthall de arenor som finns i avsaknad av ett regionalt konstmuseum. De utgör dock en blygsam arena och små utkomstmöjlighet för länets bildkonstnärer och under det senaste året har en försvagning skett då konstantentjänster försvunnit på museiområdet. De konsthallar, konstföreningar och relativt få gallerier som finns i länet, såväl privata som konstnärskonstnärdrivna, bidrar idag i större utsträckning till att skapa bildkonstnärernas arena och marknad. Arbetsmarknadsområdet för konstutövare är dock större än länet.

Ansvar för offentlig konst med uppdrag och inköp finns hos landstinget men vissa kommuner saknar årsanslag för konst och anslag vid ny- och ombyggnad av egna lokaler. Till skillnad mot storstadsregionerna är de offentliga inköpen trots allt en viktig inkomstkälla jämfört med de privata inköpen, särskilt vid större inköp.

Stipendier och donationer finns hos landstinget och i de flesta kommuner, men med relativt små stipendiesummor, samt några arbets- och ateljéstipendier i Örnsköldsvik och Höga kusten som lockar många professionella konstnärer. En konstdonation av nationella mått är Stiftelsen Sigrid, Johan och Jonas Nätterlunds Minnesfond som bildades 1997. Donationen är placerad i värdepapper och den årliga avkastningen från fonden används till inköp av konst för offentliga platser i det område som tidigare var Sidensjö och Nätra kommuner.

I brist på egen institutionell resurs arbetar idag länets konstkonsulent för att synliggöra och stärka infrastrukturen inom bildkonstområdet. Det är ett område med stark projektinriktning, vilket periodvis bidrar till utkomstmöjligheter för några konstnärer, liksom möjligheterna till undervisning även om de minskat under senare år. Den grundläggande bristen på produktionsmedel och strukturer inom bildkonstområdet är dock konstområdets huvudproblem jämfört med de områden som har institutioner (musik, dans och teater). När det gäller musik och bildkonst finns det dock flera professionellt meriterade konstnärer som sökt sig till länet och som kompletterar sitt konstnärsskap med hjälp av dubbel- och ibland trippelarbete för att kunna fortsätta sitt skapande. Länet kan däremot erbjuda bra ateljé- och boendemiljöer till låga kostnader jämfört med storstadsregionerna.

Filmkonsten, vars resursbehov är tyngre än andra områden, har små möjligheter att skapa reella produktionsförhållanden i länet, varför också antalet filmskapare är litet. Trots det ger olika former av produktionsstöd och en talangutvecklingsverksamhet vid Scenkonstbolaget/film positiva bidrag till utveckling. Det har skapat möjligheter för unga filmbegåvningar att upptäckas och växa vilket till exempel filmen *I rymden finns inga känslor* är ett lyckat exempel på.

De flesta konstarter har sin utgångspunkt och förutsättning i litteraturen, språket, berättelsen och det skrivna ordet. För att föra en dialog om konst och konstutövande, oavsett om det rör sig om språkliga eller ickeverbala uttrycksformer (som musik, dans

och konst), är språket förutsättningen för en möjlig kommunikation. Det är också viktigt för regionen att erfarenheter av att leva och verka i vår del av landet också lämnar avtryck i journalistik, debatt, litterär produktion eller scenisk verksamhet. Det finns här en stark äldre tradition att falla tillbaka på åtminstone vad gäller skönlitteratur och journalistik.

Länet har ingen regional kulturverksamhet som uteslutande har det skrivna ordet som huvuduppgift. Länsbiblioteket är den institution som tydligast har det skrivna ordet som sin utgångspunkt. Länsbibliotekets insatser har av ekonomiska skäl, och i viss mån p.g.a. prioriteringar utifrån gällande inriktningsmål, hittills huvudsak varit inriktade på att stödja förmedling av litteratur/det redan skrivna och förlagda. Att arbeta med läsfrämjande verksamhet är också en uppgift som Statens kulturråd hittills betonat i sin bidragsgivning till länsbiblioteken.

Med ett tydligt formulerat uppdrag och resurser kopplade till grunduppdraget kan om man så finner lämpligt länsbiblioteket ha förutsättningar att utgöra en regional resurs för skrivandet i länet. I de dialogmöten som genomförts i kultursamverkansprocessen har frågan om ett regionalt uppdrag till stöd för skrivande och den litterära sektorn lyfts.

Skrivande är en konstnärlig och kreativ verksamhet men också en utkomst för ett antal skribenter och författare i länet. . Författare finns i olika delar av länet men i stort saknas många pusselbitar för att en strukturerad arena ska finnas för dem. Någon omfattande förlagsverksamhet existerar knappast med undantag av Argasso och i den mån författarna är anslutna till organiserade yrkesgemenskaper finns dessa antingen i Stockholm eller i norrländska nätverk och föreningar. Att stimulera till en positiv utveckling när det gäller författarnas organisering i Västernorrland vore värt stimulans och regionala stödinsatser om det kommer till stånd.

Att vara med och bidra till en mer omfattande litterär verksamhet i länet kan därför sägas bidra till regional utveckling och tillväxt

Ett uppdrag för skrivande skulle kunna formuleras utifrån följande inriktningar:

- i samverkan med bibliotek, utbildnings- och kulturinstitutioner, litterära föreningar, folkbildning m.fl. utveckla skrivandet i alla former i länet,
- att skapa arenor och publiceringsmöjligheter där västernorrländska skrivare ges en möjlighet att möta läsare/publik,
- lyfta fram, uppmärksamma och på annat sätt stödja författarskap med anknytning till länet,
- att särskilt stödja barn och ungdomars skrivande i olika former,
- att stödja utveckling av litterära arrangemang i länet,
- att även lyfta fram och utveckla det folkliga litterära arvet i form av sagor och sägner och det muntliga berättandet.

Det föreligger tyvärr ogynnsamma förutsättningar att som frilansande konstnär/kulturutövare att leva och verka i Västernorrland och det finns stora brister i att få en frilansmarknad att fungera. Till det är marknaden för svag och dessutom ligger angränsande marknader på långa avstånd. Inte heller den extramarknad som kan uppstå ur en media- och reklambransch är tillräcklig för att kunna hålla uppe en tillräcklig nivå. Detta leder till att avtappningen och exporten av unga talanger sker onödigt tidigt och det utgör i sig en strukturfråga där många insatser måste samverka för att på sikt ändra på förutsättningarna.

Avsaknad av högre konstnärlig utbildning i Västernorrland bidrar också till en svag återväxt med yngre konstnärer verksamma i länet.

Utvecklingsområden

- Arbeta aktivt mellan regionen, kulturinstitutionerna och kommunerna för utveckling av frilansmarknaden för konstnärer i länet.
- Ökat stöd till arrangörer inom föreningslivet ska prioriteras, bl.a. för att vidga arbetsmarkanden för frilansande.
- Förstärka frilansmarknaden genom ökat stöd till fria grupper.
- Riktade tidsbegränsade produktionsstöd för bildkonst och utveckling av Resurscentrum för konst ska genomföras. Läs vidare under *Konst- och kulturfrämjande verksamhet*, sid. 35.
- Utveckla uppdrag för skrivande och litteratur som konstform till länsbiblioteket, för att vidga arbetsmarkanden för författare och frilansande skribenter.
- Inventera behoven av eftergymnasial utbildning inom några konstområden för en starkare återväxt och verka för utveckling inom området.
- Erbjud fortbildning av konstnärer för att arbeta inom Skapande skola.
- Verka för och ge stöd till organisering av fria kulturskapare inom länet (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd: KLYS) som kan bidra till samling och diskussion om frilansandets villkor och förutsättningar samt vara dialogpart i kultursamverkansmodellen regionalt. Eventuell samorganisation mellan Jämtland och Västernorrland.

8. Barn och ungdom

Det finns en bred politisk uppslutning i Västernorrland bakom det nationella kulturpolitiska mål som talar om att kulturlivet bör lägga stor vikt vid målgrupperna barn och ungdom. Det gäller såväl produktioner och händelser som skapas för barn och ungdom att ta del av liksom barns och ungdomars möjligheter till eget deltagande och eget skapande. Om dessa mål är politiken överens och inom denna del av kulturlivet ställs idag ökade krav på professionella producenter och kulturutövare att kunna svara upp mot detta, inte minst via Skapande skola-satsningen. Även barns och ungdomars möjligheter att ta del av kultur och skapa själva under sin fritid bör beaktas.

De LUPP-undersökningar som genomförts i länets kommuner ska vara vägledande i frågor som är relevanta för kulturområdet.

2011-05-15 genomfördes länsfestivalen inom Ung Kultur Möts (UKM) i Örnsköldsvik. Vid sidan av framträdanden och uttagning till riksfestivalen genomfördes en rad workshops bl.a. om kulturområdets utveckling i länet betraktad utifrån ungdomarnas perspektiv. Några av slutsatserna från UKM i Örnsköldsvik är att ungdomar gärna använder sig av de kulturella språken för att uttrycka känslor och åsikter om miljö, om klass, kön och maktordning m.m. De kulturella arenorna (i detta fall UKM) används för att uttrycka engagemang och att utveckla och upprätthålla kontaktnät inom och mellan konstformer. Ungdomarna uttrycker en vilja att bidra till det gemensamma, att vara aktiv i samhället. Man efterfrågar lokaler och material som förutsättningar för att skapa och bidra. Man uttrycker också vikten av ett vuxet och varierat ledarskap.

Utvecklingsområden

- Under perioden ska en länsstrategi för arbete med kultur för barn och unga i länet arbetas fram. Strategin ska särskilt belysa och ge förslag på förbättringar vad gäller samordning mellan kulturen, skolan och fritidssektorn samt beakta Kulturrådets strategiska mål för detta område. Även ungas möjligheter till demokratiskt inflytande och engagemang i kulturområdet ska beaktas i en länsstrategi.
- Samverkan mellan länets konsulenter inom alla konstområden ska öka och resultera i att ett samlat utbud för alla länets skolor kan ges ut som innehåller både tillgängligt utbud av föreställningar, projekt och pedagogisk verksamhet för eget deltagande. Ett enhetligt bussubventionssystem inom länet ska också vara en prioriterad fråga i detta arbete.
- Under perioden ska också ansträngningar göras för att innan periodens slut kunna anställa en särskild barnkulturkonsulent i länet med ansvar att utveckla konsulenternas samverkan på området.

8.1 Musik- och kulturskolorna

Musik- och kulturskolorna är en av kommunernas viktigaste institutioner vad gäller kultur för barn och unga. Uppdraget har varit att ge kulturintresserade barn och unga en praktisk fördjupning i musik, dans, teater och på vissa av länet skolor även bild, film och berättarteknik och kreativt skrivande. Detta för att ge barn och ungdomar ett meningsfullt fritidsintresse, men också för de som så önskar möjlighet att studera vidare till yrken inom kultursektorn.

Musik- och kulturskolorna i de flesta av länets kommuner har ett mycket nära samarbete med förskola, grundskola, gymnasium och folkhögskola. I några kommuner är uppdragen direkt riktade via budgeten till dessa skolformer, i vissa fall köper skolorna delar av tjänster till sin verksamhet.

I de mindre kommunerna är den samlade kompetens som finns i musik- och kulturskolorna också en mycket viktig resurs för hela civilsamhället. Speciellt när det gäller ledning och/eller deltagande i vuxenkörer, orkestrar, dans- och teatergrupper. Kulturskolorna utgör också en viktig del av kommunernas totala utbud av publika evenemang.

Kulturskolorna finansieras genom kommunala anslag samt elevavgifter. Elevavgifterna varierar mellan kommunerna. Man kan dock säga att i förhållande till riksgenomsnittet har Västernorrland låga elevavgifter, eller som för Sundsvalls del inga elevavgifter alls. Sedan mitten av 1990 talet har länets musik- och kulturskolor samarbetat kring fortbildningsfrågor. Man har omväxlande tagit ansvar för och arrangerat länsfortbildningsdagar, där man bjudit in övriga kommuner för att på det sättet både öka samarbetet mellan kommunerna och kostnadseffektivisera.

Eftersom musik- och kulturskolornas verksamhet är frivillig och eleverna själva väljer att vara med eller inte, kräver det en ständig uppdatering i pedagogik, repertoar och ny teknik. Elevernas intresse förändras ständigt och kräver flexibilitet och ständigt förändringar i utbudet av kurser. Mot den bakgrunden har Västernorrland tillsammans med Jämtlands musik- och kulturskolor startat ett ESF-projekt (Europeiska socialfonden) som syftar till kompetenshöjning bland musik- och kulturskolornas pedagoger och ledare. Projektet skall pågå till 2013.

Länets kulturkonsulenter har också varit viktiga samarbetspartners till musik- och kulturskolorna. Genom musik- och kulturskolornas kontaktnät och scenkonstbolaget har det bildats länsorkestrar, exempelvis: Ungdomsstorbandet "LUST" och "Mitt folk" en grupp elever från hela länet som spelar världsmusik. Det finns också exempel på samarbete mellan delar av Nordiska kammarorkestern i Sundsvall samt elevorkestrar från Musik- och Kulturskolorna. Konsulenterna har också varit en bra samarbetspartner i fortbildningsarbetet.

Musik- och kulturskolorna är i dag en viktig plattform för unga som vill utveckla och fördjupa sina kunskaper i de estetiska ämnena. Det är därför viktigt att säkerställa att musik- och kulturskolorna får finnas och utvecklas i länets alla sju kommuner. Samarbetsformerna mellan musik- och kulturskolorna, fria kulturaktörer, scenkonstbolaget och länets kulturkonsulenter är också en viktig utvecklingsfråga för framtiden.

8.2 Skapande skola

Betydelsen av kulturella uttryck för lärprocessen är väl dokumenterad. Som övergripande tema för satsningar på kultur i skolan fungerar FN:s Barnkonvention vilken slår fast barns rätt till såväl eget skapande som möten med olika kulturella uttryck. Skolans läroplan slår även den fast barn och ungas rätt att möta kultur.

En viktig resurs för skolorna i länet är de regionala resurser som kulturplanen beskriver. Ideella sektorn är och kan bli en än större resurs för skolorna och lärarna själva utgör en enorm resurs.

Skapande skola är och kan bli ett ännu viktigare redskap för att stärka kulturen i skolan - och en bred syn på vad som är skapande verksamhet är en nödvändighet för förnyelse.

Utvecklingsmöjligheter

- **UTBUDET.** Prioriterat är institutionernas arbete med att fortsätta utveckla tjänster och erbjudanden och att via kataloger och andra sätt att förpacka nå ut med utbudet till skolan i länet.
- **SAMARBETEN.** Den regionala kulturplanen och Skapande skola ger goda förutsättningar för att öka inslaget av kultur i skolan och förbättra samarbetet med skolan – institutionerna. Även enskilda kulturutövare och ideella är viktiga i denna process. Målet är varaktiga samarbeten. I detta arbete bör även mötesplatser för skola (elever och lärare) – kulturinstitutioner – kulturutövare etableras. Viktigt blir att se över och samverka för att alla skolbarn ska kunna ta del av kulturutbudet. Detta gäller såväl stärkta nätverk som en översyn av infrastruktur och transport.
- **VIDGAT PERSPEKTIV.** Att vidga synen på vilka som är aktörer i den skapande processen är nödvändig. I dag pågår ett arbete att betona och lyfta in kulturarvssektorn i debatten och utbudet kring Skapande skola. I Härnösands kommun har ABM-institutionerna tagit initiativ till gemensamma erbjudande riktade till elever och lärare. En satsning som bör följas och utvecklas.
- **PEDAGOGIK OCH FORTBILDNING.** De regionala verksamheterna som kulturplanen omfattar har också ett uppdrag vad gäller fortbildning av skolans personal. Att vidare utveckla bra och långsiktiga samverkansformer redan under lärarnas utbildning är också nödvändigt för att nå en hållbar utveckling.
- **SKAPANDE SKOLA.** Arbetet med Skapande skola ska under perioden fått genomslag i samtliga kommuners skolledning och skolorganisation.

9. Horisontella perspektiv för kulturen i Västernorrland

Under våren 2011 frågade SKOP ca 500 västernorrlänningar om hur de ser på kultur och kulturarv. Undersökningen genomfördes för tredje gången. Tidigare har vi tillsammans med länsstyrelsen frågat liknande frågor 2005 och 2009. SKOP är välkända för sina undersökningar och de ställer regelbundet frågor om allmänhetens uppfattning om den ekonomiska situationen och om politiska opinioner.

I år svarade följande grupper på enkätfrågorna:

Av de svarande var nästan lika många män (49 procent) som kvinnor (51 procent). En av fyra intervjupersoner (24 procent) var mellan 18 och 34 år och några (7 procent) var mellan 75 och 84 år. En tredjedel (35 procent) av de tillfrågade intervjupersonerna var mellan 35 och 54 år och ungefär lika många (34 procent) mellan 55 och 74 år.

I SKOP-undersökningen våren 2011 ställdes även enkätfrågor med koppling till de fyra horisontella perspektiven tillgänglighet, jämställdhet, mångfald och barn och ungdom. Frågan som ställdes gällde hur väl kulturutbudet i Västernorrland tillgodoser de fyra perspektiven ovan. Svartalternativen lämnades på en skala mellan 1 = mycket dåligt till 5 = mycket bra. 3 utgör den neutrala mittpunkten och 4 och 5 innebär mycket eller ganska bra och 1 och 2 innebär mycket eller ganska dåligt.

En majoritet (52 %) tycker att kulturutbudet i länet bra eller ganska bra prioriterar verksamhet för barn och ungdom. Något mindre (48 %) tycker att kulturutbudet i Västernorrland är jämställt. Färre (46 %) anser att kulturverksamheten är tillgänglig för alla och drygt två av fem (44 %) anser att kulturutbudet speglar mångfalden i samhället.

9.1 Tillgänglighet

Att öka tillgänglighet till kulturlivet bör ges flera innebörder. Dels bör ytterligare krafttag göras för att uppfylla statens ambitioner om ökad tillgänglighet till kulturlivet för människor med olika slag av funktionsnedsättningar. De nya förtydligade mål som ställs från Kulturrådets sida i dess handlingsplan för handikappolitiken 2011–2015 är något som länets kulturpolitik, institutioner och kommuner måste lägga ner stora ansträngningar för att efterleva. Den s.k. Norrlandsdeklarationen som tagits fram av NMD och Scenkonstbolaget riktad till de fyra Norrlandslänen är bara ett initiativ av flera som bör stödjas.

En annan aspekt på ökad tillgänglighet till kulturlivet utgörs av frågan att utjämna skillnader i möjlighet till deltagande mellan städerna och landsbygden. Detta görs genom krav på en rik turnéverksamhet som kan erbjudas även till landsbygdens scener men också via utjämnande stödmöjligheter för att kunna erbjuda likvärdiga villkor för att ta sig till städerna och deras utbud av större produktioner. För fasta länsinstitutioner som t.ex. läns museet innebär tillgänglighetsfrågorna ur detta perspektiv en särskild utmaning,

Utvecklingsmöjligheter

- Under hela programperioden ska länets kulturinstitutioner inta en ledande roll i samverkan för att lyfta och driva tillgänglighetsfrågorna med stöd av regionen och kommunerna.
- Kulturrådets strategi för handikappolitiken 2011 – 2016 ska utgöra riktmarke och målet är att senast 2015 ha uppnått en ny gemensam plattform för länets tillgänglighetsstatus. Samverkan om tillgänglighet ska bedrivas både i

institutionssamverkan, projekt och partnerskap med andra aktörer och föreningslivet inom kultur- och fritidsliv.

- Ökade satsningar på regionala utjämningssubventioner mellan landsbygd och städer i länet ska också genomföras för att skapa mer jämlika förhållande för möjligheten att delta i länets kulturliv.

9.2 Jämställdhet och genus

Det är angeläget att jämställdhetsperspektiv beaktas i kulturverksamheter såväl inom det fria kulturlivet som av institutioner. Visionen ska vara ett kulturliv där alla har lika möjligheter att utöva sitt yrke oavsett kön, sexuell läggning eller härkomst. Särskilda initiativ kan behövas för att förändra invanda mönster med snedfördelning i jämställdhet eller underrepresentation av vissa grupper.

Västernorrland har varit starkt präglad av 1800- och 1900-talets bruksindustrialism som varit motor i uppbyggnaden av såväl infrastruktur och välstånd som värdesystem och traditioner. Detta har bland annat inneburit att länet snarare identifierats som ett idrotts- och sportlän än en region där kulturlivet varit en stark sammanhållande faktor, trots att länet både regionalt och kommunalt i förhållande till sin folkmängd satsat relativt stora anslag på den kulturella infrastrukturen.

Det har också varit ett län som under långa tider karaktäriserats av en manlig dominans såväl inom industrin i sig själv som inom högre förvaltning.

Idag har samhället genomgått en stor förvandling bort från ett alltför ensidigt beroende av den tunga bruksindustrialismen. I spåren av denna utveckling föds behov av nya kunskaper och kompetenser på en arbetsmarknad som i grunden har förändrats.

Tendensen att unga välutbildade kvinnor i högre grad än pojkar flyttar från länet är en utveckling som det finns anledning att särskilt bevaka och försöka råda bot på.

Kulturrådets strategi för arbete för ökad jämställdhet ska beaktas.

Utvecklingsmöjligheter

- Uppföljning ska göras årligt av antalet kvinnliga/manliga kulturutövare inom alla konstområden kopplat till anslagsfördelning, även gällande utkomstmöjlighet, målgrupper och publik. Där snedfördelning uppmärksammas ska riktade åtgärder göras för att uppnå mål i jämställdhetsplaner och andra styrande dokument.
- Initiativ som fokuserar genus och queerperspektiv ska tillvaratas för att ge spridning till hela länet.

9.3 Mångfald och interkulturell utveckling

Det finns statistik som talar för att mångfald bör öka inom samhälls- och kulturliv i Västernorrland. En mätning som gjordes 2005 redovisar att Västernorrland som län har en tydligt lägre andel invånare som kommer från andra kulturer och länder än riksgenomsnittet. Orsakerna till detta resultat är inte klarlagda men de pekar på en situation där det vore angeläget för länet att särskilt stimulera en utveckling på detta område.

Kulturpolitiken bör medvetet stödja en sådan utveckling och prioritera ökad kulturell mångfald under programperioden. Detta är angeläget av två orsaker. Dels för det bidrag av nya konstnärliga och kulturella impulser som därmed skulle komma länets invånare till del. Dels som en signal att länet behöver och välkomnar medborgare och kulturutövare från andra länder att komma hit och forma sina liv här.

De minoritetsgrupper som finns representerade i länet bör få ett större fokus än vad som sker idag. Det gäller särskilt samer, som i viss mån finns representerade genom samiska föreningar, och romer där liten eller ingen organisering finns.

Kulturrådets strategi för interkulturell utveckling ska beaktas.

Utvecklingsmöjligheter

- Kulturinstitutionerna bör i samverkan med andra aktörer i andra delar av Sverige och utomlands aktivt arbeta för ökat utbyte av gästspel och utbyte med andra kulturgemenskaper. Det kan också gälla urvalet av olika länsresidence förlagda till länet. Utöver en väl etablerad världsmusikfestival bör ett gemensamt arbete för att till länet förlägga ytterligare någon form av internationell kulturfestival för teater, konst och dans prioriteras.
- I avsaknad av mångkulturkonsulent bör de befintliga kulturkonsulenterna ges ett gemensamt förtydligt mångfaldsuppdrag.
- Länet kulturinstitutioner ges uppdraget att stärka en interkulturell utveckling genom att ytterligare spegla samhällets etniska och kulturella mångfald i produktion, organisation, anställningar och publik.

9.4 Internationellt utbyte

Behovet av och möjligheterna till nya internationella samarbeten bör vara ett angeläget mål för kulturpolitiken i Västernorrland. Nya impulser och blandning av olika kulturella influenser är något som kan tillföra ny energi och livskraft till länet men också hjälpa till att skärpa och förtydliga den egna kulturella identiteten i mötet med andra. Sett utifrån vad som skrivits om behovet att öka mångfalden bland länets framtida innevånare framstår det kulturella utbytet som särskilt viktigt. Det mångåriga kultursamarbetet inom Mittnorden, som har belyst många kulturområden och nått olika målgrupper under snart 30 års tid, bör ges ett tydligare stöd och uppmuntras till gemensamma projekt inom Interreg och internationella kulturprojekt. En större förankring i länet, i linje med Mittnordenskommitténs strategi för ökat medlemskap, är en prioriterad fråga.

Kulturrådets strategi för internationell verksamhet bör beaktas.

Utvecklingsmöjligheter

- För att åstadkomma utveckling på detta område bör först och främst prioritering av internationellt utbyte och kontaktskapande kunna ske från både region, kommuner och länets kulturinstitutioner. Inom programperioden bör målet vara att alla länets institutioner på något sätt deltagit i någon form av internationellt utbyte men också skapat hållbara kontakter för en utveckling i framtiden.

9.5 Kultur och hälsa

Kultur bidrar till en god hälsa liksom gemenskap, delaktighet, goda uppväxtvillkor, kompetens och sysselsättning. Folkhälsoperspektivet finns med i regionala styrdokument, t ex landstingets vision Liv och hälsa samt är ett av de fem kulturpolitiska målen. Några pilotprojekt med inriktning på kulturen som resurs för förebyggande folkhälsosatsningar har genomförts under den senaste tioårsperioden, t.ex. Krokus och SKISS, medan regionala insatser till Kultur i vården har varit blygsamma sedan Ädelreformens genomförande.

Konstens betydelse i gestaltning av vårdmiljöer är däremot ett område som landstinget sedan 1950-talet tagit stort ansvar för på ett aktivt och framträdande sätt.

Utvecklingsmöjligheter

- Kulturen som resurs för förebyggande folkhälsosatsningar ska finnas med i uppdrag till kulturinstitutionerna, liksom i projekt som stöds av regionen. Samarbetspartner kan vara studieförbund, folkhögskolor och föreningsverksamhet.
- För arbetets utförande ska länet öka kunskapen om förhållandet mellan Kultur och Hälsa och hålla sig uppdaterad om nya forskningsrön inom området, såväl nationellt som internationellt. Länet ska också ta del av projekt i andra regioner som kan vara inspiration för egen verksamhet, t.ex. Kultur på recept i Skåne och studier i Västerbotten.

9.6 Kulturen som aspekt och horisontellt perspektiv i andra politikområden

Kulturen som aspekt för tillväxt, folkhälsa och resurs för olika politikområden ses ofta som en motsats till kulturen för dess eget värde. I utvärdering av kultur ses ovan nämnda horisontella perspektiv som viktiga för att se resultat och målpuppfyllelse av kulturen.

Men kultur kan också utgöra ett eget perspektiv för andra politikområden. Inom samhällsutvecklingen har särskilt miljöområdet lyckats bra att implementera/integrera horisontella perspektiv i andra politikområden, vilket lett till positiva effekter på mer än ett politikområde. I likhet med detta område bör kulturens perspektiv och effekter belysas vid beslutfattande inom barn- och ungdomspolitik, skolpolitik, närings- och tillväxtpolitik, turism, stadsplanering och arkitektur, integrationspolitik, äldreomsorg samt hälso- o sjukvård. Det görs rimligen inte ensamt utan genom att kultur jämställs med miljö och andra horisontella perspektiv ingår i ett övergripande hållbarhetsperspektiv som kopplas till beslutsfattande inom livsmiljöfrågor. Sammanslagning av kommunala nämnder till samhällsnämnder kan underlätta detta.

Kulturen som aspekt och resurs för tillväxt har redan etablerats i länet genom riktade insatser för utveckling av kulturella och kreativa näringar med stöd av ett länsgemensamt idéprogram FUNKY, se avsnittet *Kulturella och kreativa näringar*.

Utvecklingsmöjligheter

- Stärka kulturens roll och integrera kultursperspektiv på ett tidigt stadium i frågor som rör stadsbyggnadsfrågor och arkitektur, barn- och ungdomspolitik och skolpolitik, vilket är särskilt viktigt i våra kommuner. Kultursperspektiv i folkhälsofrågor är också ett område att arbeta med.
- Det ska även göras en fortsatt utveckling av Kulturella och kreativa näringar i bred regional och lokal samverkan med näringsliv och forskning med uppväxling av möjliga tillväxtmedel.

9.7 Tillväxt och regional utveckling

Landstinget Västernorrland har en fastställd Regional utvecklingsstrategi (RUS) 2008-2013 som har tre strategiska utmaningar: nytt tänkande och nya näringar, en berikande mångfald och en god miljö. Prioriterade fokusområden är: *Kreativa näringar* för ökad attraktionskraft och förbättrad livsmiljö där utvecklingsarbetet ska präglas av tre nyckelord: Kultur, kreativitet och konkurrens. *Entreprenörskap och företagande* bygger på ett positivt företags- och utbildningsklimat. *Attraktiv gleshet* är ett sätt att ändra den egna bilden av och attityden till länets relativa glesbygd för att upprätthålla en balans mellan länets olika delar. Framväxten av nya, lokalt verksamma företag, med förankring i den lokala miljön behöver stimuleras för att stärka ett boendebaserat näringsliv. Tillgång till offentlig service samt kommersiellt och kulturellt utbud är viktigt för att en ort ska kunna bli attraktiv och är av avgörande betydelse för den framtida utvecklingen. *Demokratiförnyelse genom stärkt lokal delaktighet*. Länet behöver utveckla nya verksamhetsformer för en hållbar relation mellan politik, näringsliv och föreningsliv i ett demokratiskt och tillväxtperspektiv.

I Regionalt Tillväxtprogram (RTP)2008-2013 inom Insatsområde Attraktivt och funktionellt återfinns kulturområdet i 2.3 *Kreativa näringar - från Järnkraft till Hjärnkraft* har man följande utmaning - *Kreativa näringar inkl. kultursektorn och upplevelseindustrin utgör en tydlig tillväxtbransch för länet*. Följande mål listas:

- *Fler företag och ökad tillväxt i redan etablerade företag inom kreativa näringar.*
- *Öka antalet produkter och tjänster med inslag av kreativa näringar.*
- *Etablering av ett regionalt nätverk för evenemangsutveckling.*
- *Skapa förutsättningar för ett variationsrikt fritids- och kulturutbud för den unga generationen inklusive länets studenter.*

I avsnitt 2.4 *Kulturarv och kulturmiljö* betonas kulturarvets betydelse för tillväxt och man slår fast att länet har en mycket god infrastruktur när det gäller kulturmiljö och kulturarv samt för det industriella kulturarvet. Följande utmaningar att arbeta med slås fast:

- *Kulturarv och kulturmiljö fungerar som råvara för kulturturism och kreativa näringar.*
- *Innovativa miljöer och nätverk för näringslivsutveckling kopplat till kulturarv och kulturmiljö fortsätter att utvecklas.*
- *Kulturarvet och kulturmiljöerna bidrar till att utveckla en attraktiv livsmiljö.*

I RTP 2008-2013 finns en Hållbarhetsstrategi för programmet som bygger på de tre dimensionerna ekonomisk, ekologisk och social dimension. Den regionala tillväxten ska

vara hållbar så att kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden. Dessa ska beaktas i alla regionala utvecklings- och tillväxtprojekt och bör appliceras även på kulturområdet.

I landstingets, länsstyrelsens och läns museets program för kulturarvet - *Kulturarv i utveckling* - betonas också kulturens roll för tillväxt. Se vidare på sid. 26. I det nyligen framtagna förslaget till regional utvecklingsstrategi (RUS) *Framtid Västernorrland* understryks också kulturens roll för tillväxt och regional utveckling.

I implementeringen av planen inom detta område kommer också att beaktas Kulturrådets strategi för regionala tillväxtfrågor.

Utvecklingsmöjligheter

- En stark kulturpolitik måste samverka med en stark tillväxtpolitik för att ge en väl fungerande arbetsmarknad. Genom att kulturen intar en plats i de sammanhang där tillväxtpolitik planeras, diskuteras och utvecklas, bl.a. inom nätverk och partnerskap för RTP och RUP/RUS, får man med ett kulturpolitiskt perspektiv i det arbetet.
- Inom de flesta konstområden bör man stärka utvecklingen av kulturen som näring. Det kan göras inom respektive konstområde och bör kopplas ihop med arbete med att utveckla Kulturella och kreativa näringar i länet. Där är mötet mellan aktörer på näringslivets arena och kultursektorn en viktig utmaning liksom ökad kompetens och utveckling av en organisatorisk plattform för dessa frågor och se kapitel Kulturella och kreativa näringar.
- Mötet mellan Kultur och turism är ett utvecklingsområde där länets besöksmål och destinationer har stor potential till utveckling.

10. Kulturella och kreativa näringar

I Västernorrland ska kulturens roll för den regionala utvecklingen och möjligheter till ett näringsliv som är baserat på kreativitet, ha hög prioritet. De kulturella och kreativa näringarnas produkter och tjänster bidrar till bilden av Västernorrland som en positiv plats att bo, leva och vara verksam i. Med kulturella och kreativa näringar avses här dator- och tv-spel, mode, design, film, foto, konst, litteratur, arkitektur, marknads-kommunikation, media, musik, måltid, scenkonst, turism/besöksnäring och upplevelsebaserat lärande.

Bakgrund

Landstinget tillsammans med kommunförbundet, länsstyrelsen och länets kommuner, antog 2008 ett länsövergripande program, FUNKY, ett idéprogram för utveckling av de kreativa näringarna i Västernorrland 2008-2013, som bl.a. har som syfte att frigöra den potential som finns inom de kreativa näringarna och på så sätt åstadkomma ökad tillväxt, fler jobb och fler företag. Genom detta program vill man på sikt förbättra möjligheterna för unga till arbete och boende i en attraktiv miljö. Länet saknar idag en länsövergripande organisation som tar tillvara de specifika utvecklingsfrågor som gäller de kreativa näringarna.

I länet pågår olika projekt med kopplingar till de kulturella och kreativa näringarna. Ett exempel är Lögdö bruk. Under åren 2009-2011 har landstinget, länsstyrelsen, Timrå kommun och tillväxtverket i ett näringslivsprojekt, *Projekt Lögdö Bruk – kreativ arena*, skapat en arena och en mötesplats för de kreativa näringarna vid Lögdö bruk kulturreservat i Timrå. Projektet har genom olika aktiviteter gett de kreativa näringarna en fysisk plats att utgå ifrån samtidigt som näringen statushöjts och implementerats i övriga näringslivsfrågor i kommunen. Erfarenheter från detta tas med i framtida arbete med utveckling av de kreativa näringarna.

Hösten 2010 tog man ännu ett steg i den utstakade riktningen genom Cinergy, som är ett transnationellt projekt för kreativa näringar mellan Västernorrland, Kajaniland i Finland, Harstad i Norge och Derry på Nordirland och som kommer att pågå under tre år med start 1 januari 2011. Landstinget i Västernorrland är s.k. Lead Partner för projektet. Från Västernorrland deltar förutom landstinget även Almi Företagspartner AB Västernorrland, Kramfors kommun (Powerhouse) samt ett antal associerade partners. Man vill i projektet hitta nya tjänster, produkter och koncept som ska ge ökad sysselsättning inom området för kreativa näringar. Projektet avser att utveckla former för samverkan mellan kreativa och kulturella näringar och traditionella näringar inklusive offentlig sektor.

Länet har också inom ramen för *Handlingsplanen för kulturella och kreativa näringar, område mäklarfunktion, nätverk och modeller för samverkan* startat ett tvåårigt regionalt projekt för utveckling av *Digitala verktyg – för att mötas, verka och minska avstånden* i samfinansiering mellan landsting, kommunförbund, länsstyrelse och Tillväxtverket och i samarbete med regionala aktörer som Almi, Fiber Optim Valley, Technichus, Scenkonst Västernorrland AB m.fl. och kopplingar till projektet Cinergy. Målet är bl.a. att skapa en organisatorisk plattform och ett starkt nätverk för utveckling av kreativa näringar i länet.

Regeringens intentioner

Regeringens *Handlingsplan för kulturella och kreativa näringar* (2009), tydliggör det fortsatta arbetet med att stötta denna nya tillväxtfaktor i den svenska ekonomin. Insatserna som finns beskrivna ska på bästa sätt ställa kulturskaparen och entreprenören i centrum. De kreativa näringarnas utveckling ska ha hög prioritet och begreppet implementeras i diversifierade sektorer i samhället. I november 2010 inrättade kultur- och näringsdepartementet *rådet för kulturella och kreativa näringar* med bl.a syftet att ta tillvara den viktiga resurs som kultur och kreativitet är för jobb och företagande. Regeringen gav också rådet två konkreta uppdrag. Det första handlar om innovation och

design. Målet för uppdraget är att förbättra förutsättningarna för designföretag att växa och utvecklas. Det andra uppdraget syftar till att stärka samarbetet mellan olika aktörer inom kultur och näringsliv genom att utveckla och stärka mäklarfunktioner och nätverk som knyter samman kulturella och kreativa entreprenörer och företag med kunder, uppdragsgivare och vidgade marknader.

RTP

Det Regionala Tillväxt Programmet, *RTP 2008-2013* (Länsstyrelsen Västernorrland), lyfter fram betydelsen av de kreativa näringarna som tillväxtfaktor i länet. I programmet lyfts tre viktiga nyckelord fram; kultur, kreativitet och konkurrens, som viktiga i arbetet med att skapa en miljö präglad av öppenhet, kreativitet, framtidsvilja och fokus på ungdomar.

Tillsammans med de statliga och länsövergripande målen ska Västernorrlands kulturplan ytterligare förstärka viljeinriktningen för utveckling av de kulturella och kreativa näringarna i regionen.

Kreativitetens startblock

I länet finns många möjligheter att utbilda sig inom kreativa yrken. Folkhögskolorna i Mellansel, Ålsta, Håla, Härnösand och Hampnäs erbjuder alla kurser med inriktning kultur och kreativitet. Sundsvalls konstskola, har utbildat i kreativa yrken sedan 1960-talet. MIUN startade 2009 industridesignprogrammet och har sedan tidigare både journalist och grafisk design som program och kurser. Kopplat till MIUN finns också en inkubatorverksamhet, Åkroken Science Park, där elever slussas till företagande inom bl. a de kreativa näringarna. För att dessa studenter ska stanna i länet och bygga upp verksamhet inom kultur och kreativitet krävs att de fångas upp tidigt. Redan under studietiden kan idéerna om ett framtida företagande växa fram. Företagsekonomiska ämnen i kursplanerna kan stärka studenterna och ge dem bättre möjligheter inför framtida val.

Statushöjd näringsgren

I Västernorrland ska det finnas möjligheter och stöd för de som vill utveckla kreativitet till företagsamhet. Genom samarbeten med ALMI, näringslivskontor och andra företagsstödande verksamheter ska man kunna hitta raka och enkla vägar till information och stödjande funktioner. Det framtida utvecklingsarbetet för de kreativa näringar i Västernorrland ska ha en given plats bland de övriga näringslivsfrågorna i länet. Höga ambitioner och kunskaper om denna näring, hos de stödjande näringslivsfunktionerna ska ge de nya entreprenörerna inom kulturella och kreativa näringar större chanser till tillväxt.

De kreativa näringarnas produkter och tjänster

Efterfrågan på produkter och tjänster från de kreativa näringarna ökar. Förutsättningarna för ökad tillväxt är således stor för den som skapar dessa attraktiva produkter och tjänster. I Västernorrland finns ett stort antal entreprenörer inom tillväxtbranscher såsom turism och design, men behovet av kontakt med varandra för att utveckla företagandet och bredda utbudet, är stort. För den ensamme entreprenören inom kreativa näringar kan samarbete med andra vara den enskilt viktigaste faktorn för att företaget ska växa och utvecklas.

De kreativa och kulturella näringarnas råvaruleverantörer

Kultursektorn i länet kan till stor del sägas utgöra de kreativa och kulturella näringarnas råvaror. I arkiven, hos museerna och inom kulturarvet finns information, berättelser, samlingar och upplevelser som kan ligga till grund för ett kreativt företagande. I arkiven finns utgångspunkter för författande, film, musik och teater. I samlingarna finns föremål

som inspirerar till ny och omtolkad produktion. Samspelet mellan näring och kultur och kulturarv, bör därför uppmärksammas och stöttas under programperioden. Kulturinstitutionerna och dess utbud utgör såväl mötesplatser som arenor för ny verksamhet.

Samarbeta och samspela

I Västernorrland ska finnas möjligheter för kulturella och kreativa aktörer inom kulturinstitutioner, föreningsliv, skolor och företag att hitta bra samarbetsformer för fortsatt utveckling. Dialogen mellan privat, ideellt och offentligt ska vara öppen. Vägen från kreativ utbildning till kreativt företagande, ska tidigt uppmuntras genom samarbeten och samspel, och de kompetenser som finns inom olika områden ska vara lättillgänglig. Där spelar institutionerna en viktig roll. Ett livaktigt samarbete där erfarenheter och råd delas, skapar lust, energi och trygghet inför ett framtida kreativt företagande.

Utvecklingsområden

- För att de kulturella och kreativa näringarna i Västernorrland ska kunna spela en viktigare roll ska vi arbeta för att implementera programmet FUNKY i Västernorrland, vilket bl.a. innebär att tydliggöra förankra begreppet kulturella och kreativa näringar, att inventera, kartlägga och analysera befintliga kulturella och kreativa aktörer i länet, att underlätta samordning och nätverksbyggande *mellan* aktörer inom de kulturella och kreativa näringarna i länet och *mellan* KKN, kultur, kulturarv och näringsliv, att stödja genom riktade utbildningar, företagsutveckling och företagsrådgivning för den kreativa sektorn.
- Ge den som studerar kulturella och kreativa ämnen kunskaper och verktyg för framtida företagande.
- I projekten *Cinergy* och *Digitala verktyg – för att mötas, verka och minska avstånden* ingår att skapa mötesplatser och arenor för de kulturella och kreativa näringarna, där mötet mellan näringslivet och kulturen är en del av strategierna för platsen. Att skapa en länsövergripande organisation med stödjande funktioner för de kulturella och kreativa näringarna är prioriterat.
- Genom medlemskap i *Generator* få tillgång till ett nationellt nätverket inom kreativa näringar, kunna ta del av andra regionala projekt och goda exempel samt få kompetensutveckling inom området kreativa näringar.

11. Civilsamhällets kultur

11.1 Folkbildning

Inom folkbildningen är folkhögskolor och studieförbund viktiga aktörer. Det fria och frivilliga bildningsarbetet har sin bakgrund i 1800-talets folk rörelser (nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen och frikyrkorörelsen) som kom att påverka samhället och människors livsvillkor på ett genomgripande sätt. För att utveckla det folkliga kultur- och bildningsarbetet, skapa alternativa utbildningsformer samt vara en arena för ideologiska samtal och diskussioner startades folkhögskolor och studieförbund. Drygt hundra år senare har samhället genomgått dramatiska förändringar men behovet av folkbildning kvarstår – idag utifrån nya förutsättningar och i delvis nya former. I det sammanhanget är Västernorrlands folkhögskolor och studieförbund fortsatt viktiga aktörer för att upprätthålla och utveckla regional kultur-, bildnings- och utbildningsverksamhet. Folkbildningen är en väsentlig del i det livslånga lärandet.

Statens stöd

I statens skrivningar angående stödet till folkbildningen anges fyra områden som utgångspunkt för samhällets stöd och därtill sju syften

De fyra områdena är (1) att stödja och utveckla demokratin, (2) delaktighet, samhällsengagemang och möjlighet att påverka sin situation, (3) utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån och (4) slutligen att bredda intresse och delaktighet i kulturlivet.

Verksamheter inom följande sju områden utgör i särskilt hög grad motiv för statens stöd: (1) allas lika värde, jämställdhet (2) mångkulturella samhället, (3) demografiska utmaningen (4) livslångt lärande, (5) kultur, (6) tillgänglighet och (7) folkhälsa och hållbar utveckling. Områdena 2, 4 och 7 är av särskilt betydelse för att utveckla kulturlivet i Västernorrland de närmaste åren.

Utvecklingsområden

- Folkbildningsarbete bygger på att verksamhet och deltagande är fritt och frivilligt. Detta förutsätter att folkbildningen i stor utsträckning själv beslutar om verksamhetens mål och inriktning vilket kräver ett rimligt basanslag.
- Människors känsla av sammanhang är viktig för hälsa och livskvalitet. Folkbildningens arbetssätt stärker detta. Genom att utveckla former för samverkan mellan folkbildning och andra aktörer gynnas folkhälsan.
- Både folkhögskolor och studieförbund har skrivit på uppropet om digital delaktighet, Digidel 2013, som är en aktuell komponent i det moderna, livslånga lärandet och en angelägen demokratifråga.
- Även folkbildningens roll i det regionala utvecklingsarbetet skulle behöva förtydligas. Likaså förhållandet mellan statliga och regionala prioriteringar.

11.1.1 Folkhögskolor

Folkhögskolan utgör med sina fria bildnings- och utbildningsformer ett viktigt komplement till andra utbildningsanordnare. Inom länets folkhögskolor finns ett rikt utbud av utbildningar och kortare kurser med kulturell inriktning, vilka bidrar till länets attraktionskraft, tillväxt och utveckling.

Infrastruktur

Det finns fem folkhögskolor i länet varav tre landstingsägda, Hampnäs, Hola och Ålsta, och två rörelseägda, Härnösand och Mellansel. Samtliga skolor bedriver utbildningar med kulturprofil.

Hampnäs: Kreativt skrivande, teater

Hola: Dans, foto, ljudkonst, musik- och ljudteknik, sceniskt förberedelseår

Härnösand: Musiklinjen Kapellsberg, operaförberedande utbildning, musikhandledarlinje, danslinje, allmän kurs musik

Mellansel: Musiklinje med olika profiler (gospel, jazz, rock), kantorsutbildning, körakademi, orgellinje, allmän kurs musik

Ålsta: Artistutbildning, dans, modedesign, allmän kurs, foto

Utöver dessa utbildningar genomför alla folkhögskolor egna kulturarrangemang, såväl med gästande artister och konstnärer som med egna krafter. Skolorna fungerar också som viktiga kulturcentra på den lokala orten.

Utvecklingsområden

- Folkhögskolorna ger varje år unga människor möjlighet att utveckla sin egen kreativitet och att få möta professionella kulturskapare. Några folkhögskolor har utöver detta byggt upp kvalificerade produktionsmöjligheter för till exempel ny musik och gränsöverskridande konstformer. Det är resurser som kan samnyttjas mer än vad som sker idag.
- Landstingets stöd till folkhögskolorna bör när det gäller studerande från det egna länet minst motsvara den av Sveriges kommuner och landsting (SKL) rekommenderade interkommunala ersättningsnivån. Därutöver skulle regionalt stöd kunna ges till utvecklingsprojekt där folkhögskolorna samverkar med andra institutioner för gemensamma projekt inom exempelvis film, teater, musik och dans. Folkhögskolornas arrangörsroll kan också utvecklas i samverkan med andra aktörer.
- Att slå vakt om folkhögskolornas utbildningar med kulturprofil är särskilt angeläget i ett län som saknar konstnärlig utbildning på högskolenivå. Här måste nätverk och samarbete stärkas mellan folkhögskolorna, det institutionaliserade kulturlivet, kommunernas kulturskolor och studieförbunden.

11.1.2 Studieförbunden

Studieförbundens uppgift är att bedriva en pedagogisk verksamhet byggd på frihet och frivillighet. En stor del av studierna bedrivs inom kulturområdet och omfattar människors eget skapande. Även om studieförbunden inte ingår i kultursamverkansmodellen har riksdag och regering i anslutning till nuvarande

kulturpolitiska mål uttryckt att folkbildningen bör kunna spela en central roll för att uppnå dessa. De höga förväntningarna på studieförbunden följs upp i förordningen för statsbidrag till folkbildningen, där ett av syftena är att bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet (Statsbidrag till studieförbund 2011 –kriterier och fördelningsprinciper)

Den nationella folkbildningspolitiken innebär ett delat finansieringsansvar mellan stat, landsting och kommun. Under de senaste decennierna har statsbidraget ökat medan kommunerna mer eller mindre halverat sina bidrag till studieförbunden. Staten, studieförbunden, kommuner och landsting tenderar att ha olika förväntningar kring vad verksamheten skall bidra till. Till exempel anser 75 procent av kommunerna att studieförbunden ska prioritera verksamhet för barn. En uppfattning som inte delas av staten.

I Landstinget Västernorrlands bidragsregler beskrivs att ”folkbildningen ska ses som ett komplement till samhällets traditionella utbildningar och till arbetsplatsutbildningar”. Landstingets motiv för anslagen till studieförbundens regionala verksamhet är, utöver de som staten anger, att stödja och stimulera planerad och genomförd regional verksamhet. Studieförbunden ska också, i tillämpliga delar, följa de intentioner som framgår av Regionalt tillväxtprogram (RTP), Regional utvecklingsstrategi samt Kulturpolitisk policy.

Syftet med anslaget är att den verksamhet det stöder ska ge regionala effekter och stimulera utveckling av ny verksamhet och ny kompetens. De regionala insatserna ska påverka det lokala utbudet och kommer därigenom länets invånare till godo genom att kunskapsnivån och kvaliteten hos organisationen höjs. Ett mål med den regionala verksamheten är att aktivt utveckla kvaliteten i studieförbundens kulturarrangemang och garantera god geografisk spridning i länet. Den regionala verksamheten ska vidare skapa förutsättningar för en god kvalitet i den lokala verksamheten för barn och ungdomar.

Studieförbunden i Västernorrland bedriver en omfattande och uppskattad verksamhet som utan tvekan bidrar till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet, inte minst bland unga. Samtidigt uppfattas studieförbunden som relativt osynliga. Risken är att kulturpolitikens regionalisering kan spä på denna tendens. Andra faktorer som påverkar studieförbunden är att både engagemang och organisering i befolkningen kraftigt ändrat karaktär samtidigt som samspelet mellan offentligt och ideellt stöps om genom t.ex. överenskommelsearbeten, dialogprocesser m m.

Utvecklingsområden

- Studieförbunden ger medborgarna möjlighet att både uppleva och utöva olika slag av kulturverksamhet samtidigt som de också söker nya lösningar utifrån nya värderingar, inte minst hos ungdomar och utifrån ny teknik. Detta kan på sikt innebära att olika mötesplatser via sociala medier skapas på nätet. Den virtuella arenan växer hela tiden i betydelse.
- Med ambitionen att kultur ska finnas tillgänglig för alla människor i hela länet är studieförbunden viktiga aktörer för att förverkliga detta. Här är landstingets och kommunernas anslag av stor betydelse för att säkra denna infrastruktur. Inom ramen för den regionaliserade kulturpolitiken och folkbildningens egna förutsättningar som fri och frivillig verksamhet kommer landstinget under perioden att tillsammans med folkbildningen arbeta för att synliggöra och tydliggöra folkbildningens roll och uppdrag i ett regionalt samhällsperspektiv.

- I Västernorrland ska deltagarkulturen ha en given och framskjuten plats då den främjar det egna skapandet. Perspektivet “med och av” och inte bara “för” är viktigt. All kultur måste byggas med kvalitet utifrån individers behov och sammanhang. En viktig resurs är tillgången till arenor.
- Deltagarkulturen har en avgörande betydelse i ett mångfaldsperspektiv. Insikter i den egna kulturen underlättar förståelsen för kulturella uttryck från andra delar av världen. Kulturen är ett universellt språk där mötet i den lilla gruppen skapar en gränsöverskridande samhörighet. En tydlig markering av detta utgör Folkbildningsförbundets utrop “Alla är lika värda/Typiskt svenskt!”, som betonar det mångkulturella perspektivet. Det omfattande internationella arbetet inom studieförbund och folkhögskolor bidrar även till att utveckla kontakter, etablera projekt, ta emot gäster och lägga grunden till ett dynamiskt kulturutbyte.

11.2 Breddkulturen

Det civila kultursamhällets roll i utvecklingen

Ett samhälle eller bygds utvecklingskraft hänger på dess invånare. Summan av människornas engagemang blir också den riktning som samhället tar. Man brukar här tala om ett samhälles civilitet. Hög civilitet är lika med hög individuell och kollektivt engagemang och medvetenhet. Det civila samhället skapar själv sina arenor, sina nätverk och sin kultur. Amatörkulturen är både som medel och egen kraft oerhört viktig i detta sammanhang.

Amatörkulturen i Västernorrland är bred, mångfasetterad och engagerar väldigt många människor. Allt från hembygdsgårdar och hantverk till musik, konst, dans och teater som utövas över ett stort geografiskt område av människor i alla åldrar. Människor formulerar sina egna, sin bygds eller samtidens frågor i alla dess konstformer. När kreativiteten får fritt spelrum utvecklas människan, och då även samhället. Då skapas äkta tillväxt. Det offentliga stöder på olika sätt den ideella kulturen främst genom olika bidrag till föreningar och organisationer. Parallellt bedriver det offentliga egen kultur genom olika institutioner, bl.a. bibliotek, museer, kulturskolor och här i Västernorrland genom Scenkonst Västernorrland AB. Inom vissa områden och avgränsat i tid har samarbeten förekommit och förekommer, men samverkan mellan den offentliga kulturen och den ideella kulturen kan och borde utvecklas, till förmån för alla. Inom den kreativa sektorn blir 1+1 gärna 3.

Den offentliga kulturen har ett stort ansvar att på ett övergripande plan samordna, stimulera och skapa mötesplatser för alla verksamheter, men också att medverka i och initiera olika samverkansprojekt mellan professionella och amatörer. Att se och stötta kreativa processer som pågår eller är i sin linda är oerhört viktigt eftersom det är då som stödet och uppmuntran behövs som bäst.

Kultur är en stor del av besöksnäringen där kulturturismen och upplevelseindustrin växer stort över hela världen. Där är entreprenörerna viktiga, och samspelet med det offentliga och den ideella sektorn. Olika typer av evenemang, events och festivaler i länet lockar hit många människor från när och fjärran. Kopplingen till historiska platser, vacker natur eller andra företeelser är ofta viktiga ingredienser i ett arrangemang. Exempel på sådana platser är Nämforsen med sina hållristningar, Höga Kusten, älvdalarna och industrisamhällets kulturarv.

Barn och ungas tillgång till kultur på fritiden är viktigt där det egna skapandet sätts i fokus. Barn ska inte bara vara konsumenter utan också producenter av kultur. Människor

som är kreativa lär sig att ta för sig under demokratiska former, att ta ansvar, samarbeta, utvecklas tillsammans, producera och skapa gemensamt - kultur ger mänsklig tillväxt.

Västernorrland vill utveckla och förstärka samspelet och samverkan mellan den offentliga sektorn och civilsamhället (den tredje sektorn, idéburna sektorn, den sociala ekonomin). Civilsamhället vill tillsammans med samhällets övriga aktörer, på likvärdiga villkor, bidra till en välfärdsutveckling som kännetecknas av kreativitet, mångfald, trygghet och balans. På detta sätt byggs och förstärks demokratin och känslan av sammanhang (KASAM) vilket även påverkar folkhälsan positivt.

Utvecklingsområden

- Det behövs starka organisationer inom civilsamhället som kan kanalisera den ideella kulturaktiviteten och det ideella kulturengagemanget. Man kan säga att den ideella kultursektorn behöver professionaliseras genom en samlande organisation som kan företräda hela bredden. Genom överenskommelser med civilsamhällets organisationer skapas förutsättningar för utveckling, ansvarstagande och arbetstillfällen. Organisationerna bör få uppdrag, resurser och mandat i nivå med dess betydelse.
- Inom Västernorrland bör en bred kartläggning över det ideella kulturlivet och dess genrer göras för att beskriva nuläget. Syftet är att identifiera både starka och svaga delar samt att skapa förutsättningar för en bredare samverkan och om möjligt framväxandet av en gemensam paraplyorganisation.
- Tillskapande av ett Resurscenter för breddkultur står högt på dagordningen. För att bygga nätverk och skapa förutsättningar för samverkan behövs resurser i form av både personal och en fysisk mötesplats att verka i. Den kan med fördel finnas i anslutning till andra organisationer och/eller i samverkan med lokaler lämpliga att användas för de fria konstformerna. Ökad samverkan med kulturkonsulenterna och kulturinstitutionerna ingår i uppdraget.

11.3 Arrangörskap

Arrangörer av kulturevenemang i Västernorrland finns inom ett brett spektrum. Den ideella föreningssektorn utgör en stark bas i alla kommuner, trots en viss vikande trend när det gäller unga människors vilja och tid till föreningsanslutning och engagemang. Det finns klassiska teaterföreningar i alla kommuner organiserade inom Riksteatern Västernorrlands organisation. Olika typer av scenkonstarrangemang, från Scenkonst Västernorrland AB, Riksteatern samt olika fria grupper från länet och hela landet fyller det mesta av den repertoar dessa föreningar köper in. Förutom teaterföreningarna finns också bygdegårdsföreningar, hembygdsföreningar och kulturföreningar och sällskap som främst har betydelse för de mindre orternas behov av arrangemang. Olika typer av kommunalt och regionalt ekonomiskt stöd bildar grunden för dessa verksamheters ekonomi. I de två största teaterföreningarna, i Sundsvall och Örnsköldsvik, har man i olika grad påbörjat att professionalisera sitt arbete via att skapa anställningar för enskilda tjänstemän.

Inom musikområdet finns också ideella arrangörsföreningar, dock inte i alla kommuner. Arrangörsföreningar inom musik är av tradition knutna till olika musikaliska genrer som

till exempel jazz, hårdrock eller folkmusik men är uppbyggda som andra ideella organisationer. Särskilt jazz och dragspel har starka föreningar som ger avtryck i länet.

En särskild arrangörsförening för dans finns endast i en kommun, Sundsvall. För övrigt finns också litterära föreningar och författarsällskap, filmstudioföreningar (två av landets största), hemsbygdsföreningar, konstföreningar, Svensk forms regionalförening och samiska föreningar som alla är betydelsefulla för länet. Unga arrangörer värda att nämnas är bland andra Pipeline och Club Deströyer i Sundsvall, Sliperiet i Örnsköldsvik och Kulturbygden i Sollefteå.

Professionellt arrangörskap inom offentligt finansierad kulturverksamhet finns i Sundsvall där scenkonstbolaget är egen arrangör för sin verksamhet inom scenkonstens olika discipliner. Dessutom är kommunernas kulturförvaltningar och andra institutioner som länets museer och i viss mån bibliotek också professionella arrangörer av olika typer av kulturevenemang inom hela kulturområdets bredd.

Länets studieförbund är också en aktör inom olika typer av kulturarrangemang inom allt från föreläsningar till musikevenemang och teaterföreställningar. Svernska kyrkan har en ansevärd roll i alla kommuner som arrangör av offentliga kulturevenemang. Förutom dessa aktörer som alla i olika grad bedrivs med olika typer av offentligt stöd finns också ett antal producenter som arrangerar sig själva som till exempel lokalrevyerna, amatörteaterföreningar, körer och orkesterföreningar samt några andra fristående aktörer.

Behoven av samverkan mellan olika föreningar och studieförbund för att klara olika åtaganden är stort i alla kommuner och särskilt på de mindre platserna.

Behovet av ökade möjligheter till offentligt stöd från både region och kommuner till arrangörer inom kultursektorn kommer fortsatt att finnas. Sedan 1990-talet har de ekonomiska stöden till den ideella arrangörssektorn successivt minskat i kommunerna vilket har inneburit en stor svårighet för arrangörsledets utveckling, både vad gäller arrangörskapets organisation och när det gäller möjligheten att matcha producentledets växande behov av att få avsättning för sitt arbete. En fråga som har diskuterats i några kommuner är möjligheterna att slå samman de kommunala arrangörsorganisationerna för musik och teater enligt liknande modell som i Västerbotten. Fördelar skulle kunna finnas på flera sätt med en sådan lösning, särskilt på de mindre orterna, både vad gäller att koncentrera ekonomi och redovisning samt möjligheterna att bara rekrytera medlemmar och styrelser till en förening i stället för två. Oavsett en sådan utveckling av de traditionella arrangörsföreningarna är det på sikt möjligt att föreningarna, i de större städerna först och främst, kommer att vara tvingade att inom den ideella föreningens ram hitta vägar mot en ökad professionalisering av arrangörskapet. Om det handlar om utbildningsinsatser, nya sätt att organisera samverkan med institutionerna eller via direkta anställningar i föreningarna kanske kan variera. Det är i så fall olika varianter av anpassning och utveckling i förhållande till nya samhällskrav som större delar av den ideella idrottsrörelsen redan gått igenom. Kulturlivet kan knappast undgå att följa efter.

Utvecklingsområden

- Behovet av att från regionalt håll hitta modeller för stöttning av arrangörsutvecklingen i länet kommer att växa och olika former av stödsystem, som till exempel Arrangörslyftet som nu genomförs i länet i samverkan mellan region och länets kommuner, kommer att bli allt viktigare för att klara de utmaningar den ideella sektorn inom kulturlivet står inför.

12. Samverkan

Vision och inriktningsmål för regional samverkan på kulturområdet antogs av samverkansorganet Kulturforum 2006. Visionen målar upp en bild av länet där kunskap, kreativitet och kultursamarbete är drivkrafter för regional utveckling och medborgarnas välbefinnande. Kulturen ses också som en aspekt av andra politikområden och en betydelsefull del av samhällsbyggandet. Kulturen ses också som en sammanbindande faktor som bidrar till helhetssyn och sammanhang.

För kultursamverkan i länet har samverkansorganet Kulturforum formulerat inriktningar för kulturen som bl.a. handlar om samverkan som drivkraft för utveckling, om behovet av entreprenörer och nytänkande inom kulturområdet, om bättre förutsättningar för ungas initiativ, om en god livsmiljö och ett mångkulturellt samhälle (se vidare under punkt 3.2.1).

12.1 Samverkan med länets kommuner

Inom ramen för kultursamverkansmodellen och genomförandet av den regionala kulturplanen vill Landstinget Västernorrland fördjupa den samverkan som idag bedrivs inom Kulturforum. Kulturforum har funnits sedan 1990-talet som en viktig arena för dialogen om länets kulturutveckling mellan länets kommuner och landstinget. I forumet deltar också kommunförbundet och länsstyrelsen. Kulturforum kommer att få en viktig roll i implementering och uppföljning av kulturplanen och behöver av den anledningen se över sina rutiner och arbetsformer. De kommunala representanterna bör ges ett tydligare mandat från sina respektive kommuner för arbetet i forumet. Kulturforum bör också för att förtydliga och effektivisera samverkansarbetet utarbeta tydliga arbetsformer. Dialogformer mellan regionala kulturverksamheter och Kulturforum bör också utvecklas. Detta kan ske i olika former allt ifrån formella arbetsgrupper till tillfälliga grupper eller återkommande tematiska möten med deltagande från regionala kulturverksamheter.

En kontinuerlig dialog förs och kommer att föras med de kommuner i länet som tillsammans med landstinget finansierar regional kulturverksamhet. Det gäller Sundsvalls kommun och Härnösands kommun som tillsammans med landstinget bidrar till Scenkonst Västernorrland AB respektive Murberget, Läns museet Västernorrland.

Årliga dialoger med övriga kommuner i länet kommer att genomföras. Kommunerna förväntas ha haft dialoger med det lokala kulturlivet inför dessa dialogmöten.

12.2 Samverkan med regionala kulturaktörer och civilsamhälle

Dialogen mellan landstinget och de regionala kulturverksamheterna bör förbättras. Regelbundna dialoger mellan Regional utveckling/Kultur och de olika regionala kulturverksamheterna i frågor som rör institutionernas löpande verksamhet bör komma till stånd i syfte att uppnå ett effektivare erfarenhetsutbyte och öppna för gränsöverskridande samverkan. Dialogerna bör också utgöra en väsentlig del i uppföljningen av den regionala kulturplanen och det statliga stödet. Dessa dialoger ska dock inte inkräkta på styrelsernas roll för styrning av de aktuella verksamheterna.

För den kontinuerliga dialogen med breddkulturen är det viktigt att åstadkomma en struktur för detta med tydligt representantskap från breddkulturens sida. Under planperioden 2012-2014 förutsätts att breddkulturen enligt avsnitt 11.2 kan åstadkomma en samlade

organisation som kan företräda breddkulturen i länet. För den löpande dialogen med professionella kulturskapare i länet är målet en motsvarande organisering från deras sida.

Inom ramen för samverkansmodellen föreslås det årliga kulturtinget få en tydligare koppling till modellen och den löpande processen. Förslagsvis kan en samverkan kring ett årligen återkommande kulturting utvecklas mellan Västernorrland och Jämtland. Dialogen mellan landstinget och distriktsorganisationer inom kulturområdet behöver förbättras liksom kontakten och dialogen med representanter för ungdomars kultur. Workshops i anslutning UKM:s lokala och regionala festivaler kan fortsättningsvis utgöra möten mellan kulturplanens företrädare och länets kulturutövande ungdomar. Detta sätt att inhämta synpunkter från länets ungdomar prövades med framgång vid UKM:s länsfestival i Örnsköldsvik 2011-05-15. Landstinget kommer också under planperioden att samverka med Kommunförbundet Västernorrland i frågor som rör ungdomars kulturvanor och eget kulturutövande.

13. Uppföljning/utvärdering

I egenskap av mottagare av de samlade medlen till regional kulturverksamhet har landstinget ansvar för uppföljningen av bidragen, hur dessa har använts och till vilken effekt. Uppföljningen är främst kopplad till de sju verksamhetsområdena i planen men uppföljningen skall också gälla de horisontella perspektiven och de nationella kulturmålen. Uppföljningen kommer även att resultera i eventuella justeringar av planens innehåll utifrån vad som framkommer vid de årliga uppföljningarna.

Uppföljningen kommer i första hand att ske i samråd med Kulturrådet som i dialog med regioner och län och den nyinrättade myndigheten för Kulturanalys upprättar system och kriterier för statistisk uppföljning av respektive läns/regions kulturplan. Kulturanalys har också ett vidare uppdrag att utvärdera modellen med avseende på de nationella kulturmålen. I uppdraget ingår också att utvärdera effekterna av kultursamverkansmodellen. Kommunerna som samverkanspart i processen har också en viktig roll i uppföljningsarbetet.

För landstingets del kommer uppföljning och utvärdering av planen och samverkansmodellen i första hand inrikta sig på följande tre områden:

1. Uppföljning av de regionala bidragen
2. Utvärdering av regional samverkan inom modellen
3. Hur införandet av modellen kommit medborgarna till del

Uppföljning av de regionala bidragen sker dels utifrån de kriterier och nyckeltal som överenskommes mellan regionerna/länen och Kulturrådet men även utifrån Landstingets egna behov av uppföljning av de regionala kulturverksamheterna utifrån befintliga regionala styrdokument. Vidare bör årliga överenskommelse tecknas med regionala verksamheter och regionala föreningar där bör ingå skrivningar avseende verksamhetsinriktningar, målgrupper och uppföljningsbara mål.

Hur samspelar de regionala prioriteringarna med å ena sidan de nationella kulturpolitiska målen och de kommunala kultursatsningarna? En del av uppföljningen av processen bör undersöka hur olika aktörer i samverkansmodellen upplever dialogen och i vilken mån samhörighet med prioriteringarna i planen uttrycks av modellens samverkansparter. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot barn och ungdomars delaktighet i den regionala kulturens utveckling som den uttrycks i kulturplanen. Hur samverkansprocessen beaktat de övriga horisontella perspektiven jämställdhet, tillgänglighet och mångfald bör också vara föremål för utvärderingsarbetet.

För att utröna hur medborgarna ser på genomförda regionala kultursatsningar och på eventuella effekter av genomförda prioriteringar på kulturens område, krävs mer djupgående studier och forskning. Ett mer långsiktigt perspektiv bör anläggas för att över tid utröna effekter av kulturpolitiska satsningar och hur medborgarnas attityder till kultur förändrats. I detta arbete krävs samverkan med forskningsvärlden, länsstyrelse och kommuner.